MARKA

DOĞU MARMARA KALKINMA AJANSI

BOLU İL KALKINMA RAPORU 2010-2013

İl Kalkınma Raporları Serisi - 1

AĞUSTOS 2014

İçindekiler

1. Giriş 5

2. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'na Genel Bakış 6

2.1. Bölgesel Planlama Süreci 6

2.2. Bolu'nun Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'na Katkıları 7

2.3. Bölge Planı Kararları 9

2.4. Bölge Planı Kararlarında Bolu'nun Yeri 11

3. Bolu'da Kalkınmanın Takibi 12

3.1. Bölgesel Kalkınmanın Takibi 12

3.2. Bölgesel Planların Uygulamasının Takibi 12

4. Bolu İli 2010-2013 Kalkınma Hamleleri 14

4.1. Rekabet Gücünün Artırılması Amacına Yönelik Kalkınma Hamleleri 14

4.1.1. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Kamu Yatırımları 15

4.1.2. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Özel Sektör Yatırımları 18

4.1.3. Amaç Kapsamında MARKA Tarafından Yürütülen Faaliyetler 20

4.2. Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesi Amacına Yönelik Kalkınma Hamleleri 22

4.2.1. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Kamu Yatırımları 22

4.2.2. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Özel Sektör ve Sivil Toplum Örgütleri Faaliyetleri 24

4.2.3. Amaç Kapsamında MARKA Tarafından Yürütülen Faaliyetler 24

4.3. Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması Ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Amacına Yönelik Kalkınma Hamleleri 26

4.3.1. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Kamu Yatırımları 26

4.3.2. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Özel Sektör Yatırımları 29

4.3.3. Amaç Kapsamında MARKA Tarafından Yürütülen Faaliyetler 29

4.4. Tarımsal Kalkınmanın Sağlanması Amacına Yönelik Kalkınma Hamleleri 30

4.4.1. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Kamu Yatırımları 30

4.4.2. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Özel Sektör Yatırımları 32

4.4.3. Amaç Kapsamında MARKA Tarafından Yürütülen Faaliyetler 32

5. Sonuç ve Genel Değerlendirme 33

Tablo Listesi

Tablo 1. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı Vizyon, Amaç ve Hedefler Özet Tablosu 10
Tablo 2. Aşamasına Göre Rekabet Gücünün Artırılması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımları 16
Tablo 3. Proje Bedeli 5 milyon TL'nin Üzerinde Yer Alan ve Bolu'da Bölgesel Rekabete Katkı Sağlayan Kamu Yatırım Projeleri 17
Tablo 4. Teşvik Belgeli Yatırımların Sektörel Dağılımı 18
Tablo 5. Tamamlanma Durumuna Göre Rekabet Gücünün Artırılması Amacı Kapsamında Yer Alan Yatırımlar 23
Tablo 6. Proje Bedeli 10 milyon TL'nin Üzerinde Yer Alan ve Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesine Katkı Sağlayan Kamu Yatırım Projeleri 23
Tablo 7. Tamamlanma Durumuna Göre Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımları 28
Tablo 8. Proje Bedeli 100 milyon TL'nin Üzerinde Yer Alan ve Bolu'da Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanmasına ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesine Katkı Sağlayan Kamu Yatırım Projeleri 28

Şekil Listesi

Şekil 1. Doğu Marmara Bölgesi'nin Türkiye Düzey 2 Bölgeleri İçerisinde Konumu 5
Şekil 2. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı Ana Gelişim Senaryosu Şeması 11
Şekil 3. Rekabet Gücünün Artırılması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Proje Sayısına Göre Kurumlar Arasında Dağılımı 15
Şekil 4. Rekabet Gücünün Artırılması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Toplam Bedellerine Göre Sektörler Arasında Dağılımı 16
Şekil 5. Teşvik Belgesi Alan ve Bölgesel Rekabete Katkı Sağlayan Yatırımların Bedeline Göre Dağılımı [9] 18
Şekil 6. Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesi Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Proje Sayısına Göre Kurumlar Arasında Dağılımı 22
Şekil 7. Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Proje Sayısına Göre Kurumlar Arasında Dağılımı 27
Şekil 8. Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Toplam Bedellerine Göre Sektörler Arasında Dağılımı .. 27
Şekil 9. Tarımsal Kalkınmanın Sağlanması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Proje Bedellerine Göre Kurumlar Arasında Dağılımı 30
Şekil 10. Tarımsal Kalkınmanın Sağlanması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Toplam Bedellerine Göre Tamamlanma Durumları 31

1. Giriş

Türkiye'de yer alan 26 düzey 2 bölgesinden biri olan Doğu Marmara Bölgesi; Bolu ilinin yanı sıra Kocaeli, Sakarya, Düzce ve Yalova illerini kapsamaktadır. Bolu'nun ve bu bölgede yer alan diğer illerin kalkınmasına yön veren ilk bölge planının hazırlıkları Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) tarafından faaliyete geçtiği 2010 yılı içinde ve Kalkınma Bakanlığı (mülga Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı) koordinasyonunda hazırlanmıştır.

Şekil 1. Doğu Marmara Bölgesi'nin Türkiye Düzey 2 Bölgeleri İçerisinde Konumu

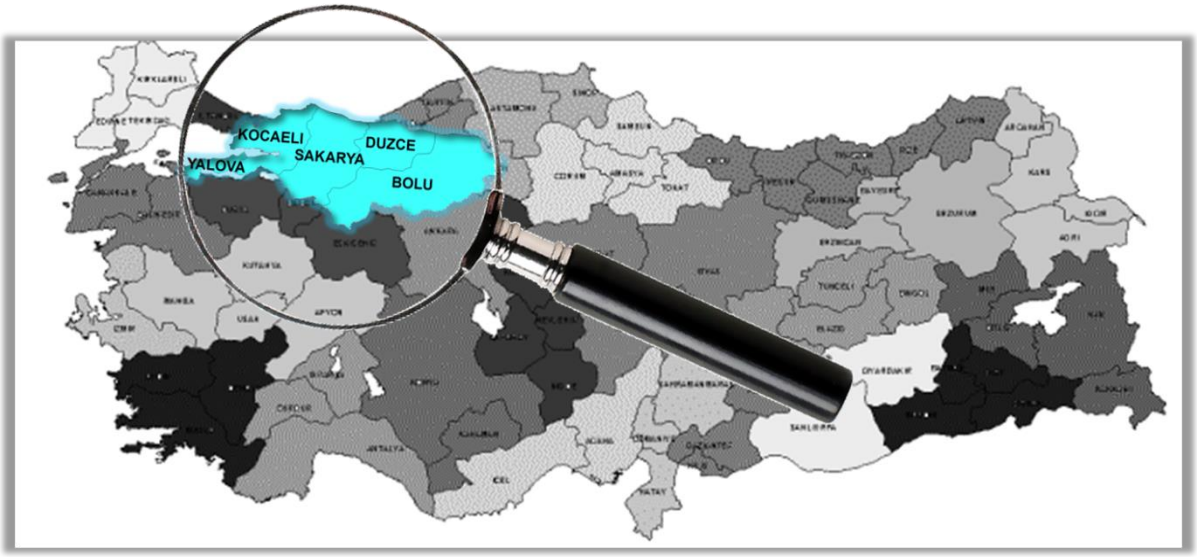

Bölge Planı, planlama hiyerarşisinde Ulusal Kalkınma Planları ile Çevre Düzeni Planları arasında yer almaktadır ve ulusal ve yerel önceliklerin uyumlulaştırılmasını, hiyerarşide üstünde ve altında bulunan planlar arasında bütünlüğü sağlayıcı niteliktedir. Bölgenin ilk ***Bölge Planı olma niteliğini taşıyan belge, 2010-2013 yıllarını kapsayan orta vadeli bir geçiş dönemi planıdır***. Planda bölgenin sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere tüm alanlarda uzun vadeli gelecek öngörüsüne ulaşmak için atılacak ilk adımlar tasarlanmış ve plan, takip eden dönemler için planlama, programlama ve uygulama açısından hazırlık mahiyeti taşımıştır.

2010 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından onanan Bölge Planı'nın uygulamasında yasal tanımın eksikliği, uygulama sürecinin belirsizliği ve plan bütçesinin netleştirilememesi gibi pek çok sıkıntı yaşanmıştır. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı; her ne kadar MARKA faaliyetleri için bağlayıcı nitelik taşımış olsa da; diğer kurum-kuruluşların ve özel sektörün faaliyetlerinde yalnızca yönlendirici özellik taşımıştır. Bu nedenle, söz konusu ***planın uygulamasının takibi yeterli düzeyde yapılamamaktadır***.

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın uygulaması takip edilemese de; plan uygulama döneminde bölge illerinde gerçekleşen yatırımlar takip edilerek plan hedeflerine ne ölçüde erişilebildiği değerlendirilebilmektedir. Bölge Planı hedeflerine ne ölçüde ulaşılabildiği ise iller bazında değerlendirilmiştir. Bu anlamda ilk olarak hazırlanan Bolu İl Kalkınma Raporu'nda bölge planının etkinliğinden ziyade, plan kararları çerçevesinin gerçekleşen uygulamalar ile ne ölçüde uyum gösterdiği değerlendirilmektedir.

2. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'na Genel Bakış

2005-2011 yılları arasında kalan dönemde ülkemizde düzey-2 bölgelerde kademeli olarak kalkınma ajansları kurulmuştur. Bu süreçte, Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerini kapsayan Doğu Marmara Bölgesi'nde hizmet veren Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA); 5449 sayılı kanuna dayanarak 2009 yılında kurulmuştur. Ajansların kuruluşunu takiben, düzey 2 bölgelerinde kalkınmaya yönelik faaliyetlerin bütüncül olarak ele alınması ve kalkınma ajanslarının faaliyetlerini yönlendirici nitelikteki bölge plan ve programlarına ihtiyaç duyulması nedenleriyle, ajansların ilk faaliyeti olarak bölge planı hazırlamaları gündeme gelmiştir.

5549 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu Ve Görevleri Hakkında Kanun uyarınca Kalkınma Ajanslarının temel kuruluş amacı aşağıdaki bileşenlerden oluşmaktadır;

- kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek,
- kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak,
- bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak,
- ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve sürdürülebilirliği sağlamaktır.

Bu amacın gerçekleştirilmesine yön verecek olan politika belgeleri ise bölge planları olmuştur. Bu kapsamda, MARKA tarafından 2010-2013 yıllarına yönelik olarak bölgenin kısa erimli sosyo-ekonomik kalkınmasını stratejik olarak tanımlayabilmek amacıyla bir bölge planı hazırlanmış ve hazırlanan plan 2010 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından onanarak yürürlüğe girmiştir.

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı, sürdürülebilirlik, katılımcılık, gelecek referanslılık, bütüncül bakış açısı, bilimsellik ve uygulanabilirlik ilkeleriyle güçlendirilmiştir. Bölge Planı 3 temel kısımdan oluşmaktadır. Planın birinci kısmı olan "Plana Genel Bakış" bölümünde, Bölge Planı'nın amacı, kapsamı, plan hazırlama yöntem ve süreci ile plandan etkilenen ve planı etkileyen tüm paydaşlar genel olarak aktarılmaktadır. Planın "Bölgeyi Anlamak" başlıklı ikinci kısmı bilimsel analiz yöntemleri kullanılarak hazırlanan sosyal, ekonomik mekânsal analizler ile beraber bölge rekabetçilik analizini, bölge risk analizini, bölge paydaş analizini ve bölgenin güçlü ve zayıf yönleri ile beraber fırsat ve tehditlerinin incelendiği GZFT (güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler) analizini içermektedir. Bölge Planı'nın gelecek tasavvurunun yapıldığı "Bölgenin Geleceği" başlıklı üçüncü kısım ise bölge paydaşının görüş ve katkıları gözetilerek katılımcı bir süreçle ortaya konan gelecek öngörülerini ve bu öngörülerin uygulama önceliklerini kapsamaktadır.

2.1. Bölgesel Planlama Süreci

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı hazırlık çalışmalarına 2009 yılı içerisinde başlanmıştır. Planlamanın ilk adımı olarak mevcut durumu tespit edebilmek için veri toplama ve analiz çalışmaları yürütülmüştür. Süreci katılımcılık odaklı olarak tasarlanan Bölge Planı'nın Ajans dışından da takip edilebilmesi ve planın bilimsel gerçekler ışığında yönlendirilebilmesi için MARKA Kalkınma Kurulu içerisinde beş ilin ticaret ve sanayi odaları başkanları, bölge üniversitelerinden altı öğretim üyesi ve Ajans Genel Sekreteri'nden "Bölge Planı Yönlendirme Komitesi" oluşturulmuştur. Bölge Planı; hazırlanma sürecine, görüş alınmak üzere iki defa Bölge Planı Yönlendirme Komitesi'ne ve iki defa da Kalkınma Kurulu'na sunulmuştur.

Planın taslak hali, görüş ve önerilerin alınması amacıyla bölgede faaliyet gösteren birçok kamu kurum ve kuruluşu, sivil toplum örgütleri, meslek oda ve örgütleri, medya aktörleri ve özel kuruluşları içeren toplam 405 kuruma gönderilmiştir. Taslak Bölge Planı'na toplam 53 kurum, kuruluş ve kişiden geri bildirim alınmıştır ve gelen görüşler planın tamamlanması sürecinde değerlendirilmiştir.

Bölgenin mevcut durumunun tespiti amacıyla bilimsel yöntemlere başvurulmuş, yapısal ve tematik analizler yapılmıştır. Yapısal analizler kapsamında, bölgenin sosyal, ekonomik ve çevresel sektörlerine ait ikincil veriler veri sahibi kurumlarla görüşülerek derlenmiştir. Bölgenin rekabetçilik ve sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, bölgesel risk faktörleri ve kümelenme yapısı gibi bazı tematik konularda yapısal analizlere dayanarak detayda inceleme yapılmak üzere çeşitli analiz ve yöntemlere başvurulmuştur. Tematik analizler, katılımcı planlama araçlarına başvurulmasını takiben nihai duruma getirilmiştir.

Yapısal analiz çalışmalarına paralel olarak bölge planında üstlendikleri roller göre aktörler gruplandırılarak paydaş analizi yapılmıştır. Paydaş analizi, katılımcılık odaklı planlama sürecinin tasarlanmasına temel teşkil etmiştir. Bölgenin mevcut durumu hakkında birincil kaynaklardan bilgi temin edilmesi ve bölgenin gelecek kurgusunun ortak akılla belirlenmesi amaçlarına yönelik olarak Bölge Planı çalışmalarında katılımcı odaklı bir süreç izlenmiş, Bölge Planı tüm bölge paydaşının katkılarının farklı katılımcı yöntemlerle doğrudan alınması ilkesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Kurul ve komite toplantıları, odak grup toplantıları, üst düzey yetkililerle mülakatlar ve çeşitli hedef kitlelere uygulanan anketler başvurulan katılımcı planlama araçları arasında yer almaktadır. Bölge paydaşının görüşleri teknik, şehircilik, çevre, enerji, sosyo-ekonomik, rekabetçilik ve kümelenme başlıkları altında 23 farklı odak grup toplantısında Bölge Planı'na katkı sağlamak amacıyla alınmıştır. Toplam 3 gün süren odak grup toplantılarına, 69 kamu kurumu temsilcisi, 48 belediye başkanı ve temsilcisi, 4 ilin İl Özel İdaresi Genel Sekreteri, 9 organize sanayi bölgesi müdürlüğü müdürü/uzmanı, 48 sivil toplum kuruluşu temsilcisi, 31 ilçe kaymakamı, 35 özel sektör temsilcisi olmak üzere toplam 244 kişi katılmıştır.

Valiler, belediye başkanları, ticaret ve sanayi odaları başkanları, bölge üniversiteleri rektörleri başta olmak üzere bölgenin önde gelen 23 üst düzey yetkilisiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Mülakat yapılacak paydaşların seçilmesinde, bulundukları il hakkında üst düzey bilgi ve veriye sahip olmaları ve kendilerine yasal olarak verilen yetki ve sorumluluk nedeniyle hepsinin birer ana oyuncu olmaları dikkate alınmıştır.

Ayrıca bölgede yer alan tüm aktörlerin plan ile ilgili görüşlerinin toplandığı anketler düzenlenmiştir. İki farklı hedef kitleye yönelik olarak iki farklı tür anket yöntemine başvurulmuştur. Bunlardan biri Kalkınma Kurulu üyelerine uygulanan ve 43 kişinin katıldığı anket iken diğeri MARKA internet adresi üzerinden tüm halkın katılımı amacıyla uygulanan ve 349 kişinin katıldığı internet anketidir. Anket çalışmaları Bölge Planı'nın tüm bölge paydaşları tarafından benimsenmesi sürecine de olumlu yönde katkı sağlamıştır.

Bölge Planı'nın kararları olarak nitelendirilen amaçlar ve hedefler, mevcut durumun tespit edildiği yapısal ve tematik analizlere dayanarak, katılımcı planlama toplantılarında getirilen öneriler çerçevesinde şekillendirilmiştir.

2.2. Bolu'nun Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'na Katkıları

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı hazırlık çalışmaları kapsamında bölgedeki diğer iller gibi Bolu ilinin de sürece azami düzeyde katılımı gözetilmiştir. Bu çerçevede, gerek MARKA Yönetim Kurulu olağan toplantılarında yapılan plan sunumları ile, gerekse üst düzey yöneticilerin makamlarında yapılan

ziyaretler ile ilin üst yönetiminin bölge planı hakkında görüşleri alınmıştır. İlaveten, Bolu Valisi, Bolu Belediye Başkanı, Bolu Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı ile dönemin Bolu İl Genel Meclisi Başkanı'nın yer aldığı Yönetim Kurulu; Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı onay sürecinde yetkili merciler arasında yer almıştır.

Fotoğraf 1. Üst Düzey Yetkililerle Yapılan Mülakatlardan Fotoğraflar, Temmuz 2010

Yönetim Kurulu'nun danışma merci olan ve aynı zamanda Kalkınma Ajansının da denetim mekanizması olan Kalkınma Kurulu içerisinde Bolu üyeleri de yer almaktadır. Toplam 100 üyeden oluşan Kalkınma Kurulu'nda Bolu ilindeki kamu kurumları, özel kesim temsilcileri ve sivil toplum örgütlerinden olmak üzere 14 üyesi bulunmaktadır. Bölgenin ilk bölge planı olan 2010-2013 planı hazırlıkları sürecinde Kalkınma Kurulu katılımcı planlama çalışmalarında birincil hedef kitle içerisinde değerlendirilmiştir. Bolu ilinde Yönetim ve Kalkınma Kurullarında yer almasalar dahi, bölge planında söz sahibi olması gereken diğer il yöneticileri ve Bolu ilindeki akil adamlar ise odak grup toplantıları olarak adlandırılan organizasyonlar vesilesiyle plan hazırlıklarına dahil edilmişlerdir.

Fotoğraf 2. Bölge Planı Odak Grup Toplantılarında Bolu Masalarından Görüntüler, Haziran-Temmuz 2010

2.3. Bölge Planı Kararları

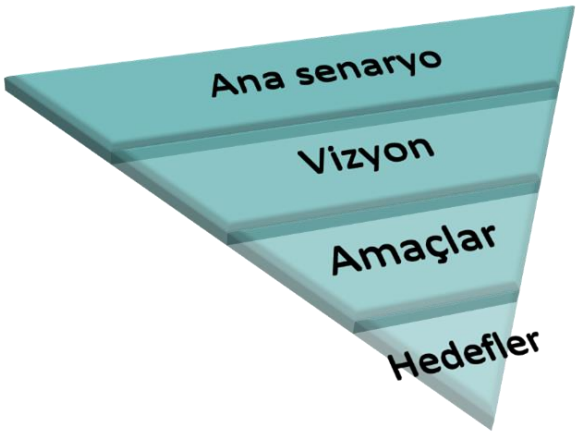

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı kararları; ana senaryo, vizyon, amaçlar ve hedefler olmak üzere 4 temel aşamada şekillendirilmiştir. Ana gelişim senaryosu ve vizyon plan kararlarının temel çerçevesini belirleyen unsurlarken; amaçlar ve hedefler kalkınmaya yönelik eylemlerin tanımlandığı unsurlardır. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nda kararlar bölge içinde farklılaştırılmamış; tüm kararlar bölge geneli için geçerli olacak şekilde tasarlanmıştır. Diğer bir deyişle, bölge planında iller bazında çeşitli tespitler yapılmış olsa da; Bolu ili özelinde hazırlanmış plan kararları bulunmamaktadır. Planda alınan kararlar tüm bölgeyi kapsamaktadır.

Bölge Planı Ana Gelişim Senaryosu

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın ana gelişim senaryosu; İstanbul'da konumlanmış olan sanayinin doğuya doğru yönelme ve genişleme eğiliminin planlı bir şekilde bölgedeki planlara ve bölgenin hassasiyetlerine uygun olarak yönetilmesi ve bu süreçte sanayi yatırımlarının, altyapının ve işgücünün niteliklerinin arttırılması şeklindedir. Ana senaryoya göre; nitelikli işgücüyle desteklenen nitelikli altyapı, nitelikli yatırımı bölgeye çekecek ve katma değeri yüksek üretim sonucuna ulaştıracak; bu sayede yükselen katma değer bölgenin yaşam kalitesini güçlendirerek, istikrarlı büyüme ve sürdürülebilir kalkınma döngüsünü tamamlayacaktır.

Bölge Vizyonu

Bölgenin vizyonu; "Stratejik konumu ve işbirliği ağlarından güç alan, çok yönlü ekonomik yapısı ile değer üreten, zengin beşeri potansiyeliyle geleceğe yön veren, yaşam kalitesi ile fark yaratan, insan ve bilgi odaklı, yeniliklere açık, küresel rekabette lider ve sürdürülebilir kalkınmada MARKA bölge olmak!" şeklinde belirlenmiştir.

Vizyonun tasarlanmasındaki metot; bölgenin mevcut durumunu ve potansiyelini katılımcı yöntemlerle ortaya koyarak, geleceğe yönelik hedef belirlemek şeklinde geliştirilmiştir. Bölgenin geleceğini şekillendirecek en önemli unsur; mevcut durumda bölgenin neleri barındırdığının ve potansiyel olarak neler taşıdığının en iyi şekilde tespitiyle, üzerine nelerin inşa edilebileceğinin esaslı olarak öngörülmesidir. Buradan hareketle tüm vizyon bileşenlerinin bölge için özel ve birbirlerini besler nitelikte olduklarını; ayrıca aynı kaynaklardan faydalanılarak hazırlandıkları için belirlenen amaç ve hedeflerin içerikleri ile de uyumlu olduklarını söylemek mümkündür. Saptanan amaç ve hedefler, vizyon ile ulaşılmak istenen bölge modeline erişmede kullanılan adımlar olma niteliğini taşımaktadırlar.

Amaçlar ve Hedefler

Bölge vizyonuna erişilmesini sağlayacak yol haritası; rekabet gücünün arttırılması, beşeri kaynakların geliştirilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi ile kırsal kalkınmanın sağlanması olmak üzere 4 amaç üzerinden şekillendirilmiştir. Bölgesel gelişmeyi sağlayacak olan vizyona bağlı gelecek kurgusunun 4 temel uygulama ayağını ifade eden amaçlar doğrultusunda hedefler de tasarlanmıştır.

Tablo 1. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı Vizyon, Amaç ve Hedefler Özet Tablosu

Vizyon: Stratejik konumu ve işbirliği ağlarından güç alan, çok yönlü ekonomik yapısı ile değer üreten, zengin beşeri potansiyeliyle geleceğe yön veren, yaşam kalitesi ile fark yaratan, insan ve bilgi odaklı, yeniliklere açık,

Küresel Rekabette Lider ve Sürdürülebilir Kalkınmada MARKA Bölge Olmak![1]

AMAÇ 1. REKABET GÜCÜNÜN ARTTIRILMASI	AMAÇ 2. BEŞERİ ZENGİNLİKLERİN GELİŞTİRİLMESİ	AMAÇ 3. ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN SAĞLANMASI VE TEKNİK ALTYAPININ GÜÇLENDİRİLMESİ	AMAÇ 4. TARIMSAL KALKINMANIN SAĞLANMASI
Hedef 1.1. Kümelenme stratejilerinin belirlenerek, yatırımların kümelenme stratejilerine göre yönlendirilmesi	Hedef 2.1: Bölge beşeri kaynaklarına ilişkin analizlerin desteklenmesi	Hedef 3.1: Çevresel koşullarının iyileştirilmesi	Hedef 4.1. Bölgesel ürünlerin yetiştirilmesi, örtü altı tarım, ekolojik tarım, süs bitkileri, sertifikalı fidancılık ve su ürünleri dallarında üretimin ve verimliliğin sağlanması
Hedef 1.2. Yenilikçilik, ileri teknoloji kullanımı ve kalitenin geliştirilmesiyle işletmelerin rekabet gücünün artırılması	Hedef 2.2: İşgücüne, ekonominin ihtiyaç duyduğu niteliklerin kazandırılması	Hedef 3.2:Çevresel kirliliği önleyici projelerin desteklenmesi	Hedef 4.2. Verimli tarım alanlarının ve su kaynaklarının korunması ve farkındalık sağlanması
Hedef 1.3. Marka ürünlerin geliştirilmesi, yerel markalaşmanın sağlanması ve tanıtımı	Hedef 2.3: Projecilik kültürünün geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası desteklerden faydalanma konusunda farkındalığın arttırılması	Hedef 3.3: Bölgenin ulusal ve uluslararası çevre mevzuatı konusunda bilinçlendirilmesi	Hedef 4.3. Tarım-Sanayi, Tarım-Turizm entegrasyonunun sağlanması ve Tarımda Ar-Ge Çalışmalarının Desteklenmesi
Hedef 1.4. Girişimciliğin ve ortaklık kültürünün desteklenmesi	Hedef 2.4: Bilişim teknolojilerinin kullanımının toplumun her kesiminde yaygınlaştırılması	Hedef 3.4. Yenilenebilir ve temiz enerji üretimi ile enerji verimliliğinin desteklenmesi, enerji maliyetlerinin düşürülmesi	Hedef 4.4. Hayvancılık, kanatlı sektörü ve diğer katma değeri yüksek üretim dallarında üretim ve pazarlama altyapısının geliştirilmesi ve ürün borsalarının yaygınlaştırılması
Hedef 1.5. Bölge dışı ilişkilerin güçlendirilmesi	Hedef 2.5: Bilimsel araştırma, kültürel etkinlik ve eğitim olanaklarının zenginleştirilmesi	Hedef 3.5: Atık bertarafı ve geri dönüşüm uygulamalarının desteklenmesi	Hedef 4.5. Tarımda örgütlenmenin ve arazi toplulaştırmanın sağlanması
Hedef 1.6. Turizm stratejisi oluşturulması, çeşitlendirme yoluyla turizmin geliştirilmesi	Hedef 2.6: Kentlilik kültürünün geliştirilmesi, sosyal içermenin ve bütünleşmenin sağlanması	Hedef 3.6: Bölgesel hedefler kapsamında gerçekleşen yatırımlarda altyapı ihtiyaçlarının karşılanması	
		Hedef 3.7: Nitelikli şehirleşmenin sağlanması	
		Hedef 3.8: Bölgenin ulaşılabilirliğinin güçlendirilmesi ve ulaşımda çeşitliliğin sağlanması	
		Hedef 3.9: Afete hazırlık ve afet koordinasyon çalışmalarının yürütülmesine destek verilmesi	

[1] MARKA (2010), Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı, s. 170-171

2.4. Bölge Planı Kararlarında Bolu'nun Yeri

Kısa erimli bir dönem hedeflenerek hazırlanan Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nda Tablo 1'de özet bir şekilde sunulan plan amaç ve hedefleri iller bazında değil bölge geneli için tek tip olacak şekilde tasarlanmıştır. Diğer yandan, bölge planının üst çerçevesini tanımlayan ana senaryo gelişim şemasında mekansal olarak bazı genel tanımlamaların yapıldığı görülmektedir (bkz. Şekil 2).

Bölge Planı kapsamında bölge illerinin yürürlükteki Çevre Düzeni Planları bir araya getirilmiş ve bir plan mozaiği oluşturulmuştur. Oluşturulan bu plan mozaiğinden ortaya çıkan bölge senaryo şeması aşağıda sunulmaktadır ve illerin çevre düzeni planları özet şekilde, ana kararlar çekirdeğinde incelenmektedir. Ana senaryo şeması, Doğu Marmara Bölgesi'ne ait üst ölçek stratejiler ile kalkınma planı politikaları çerçevesinde mevcut çevre düzeni planlarına ait kararlar değerlendirilerek hazırlanmış olup bölgenin geleceğe yönelik mekânsal öngörülerini yansıtmaktadır. Tarım, sanayi ve turizme yönelik odak ve koridorlar saptanmış, bunların nitelikleri belirtilmiş ve yerleşimler arası temel ilişkiler gösterilmiştir

Bölge Planı ana gelişim senaryosunda Bolu il merkezi bölgesel bir odak olarak tanımlanmış ve merkezi yerleşim alanı olarak belirlenmiştir. Bu özelliği sağlamak üzere ilde gelişimin yönü batıya doğru gösterilmiştir. Bolu merkez ilçesi; Doğu Marmara Bölgesi'nde Gebze-Adapazarı arası sanayi gelişim koridoru kadar ileri seviyede olmasa da; Hendek, Akyazı, Yalova merkez ve Düzce merkez ilçeleri ile aynı seviyede sanayi gelişim bölgesi olarak tanımlanmıştır. Bölge genelinde en yoğun tarımsal gelişim koridoru Bolu ili için tasarlanmıştır. Bölge Planı'nda İpekyolu tarihi koridoru; Bolu ilinde Mudurnu ve Göynük ilçelerini de kapsayacak şekilde bir güney turizm koridoru olarak tanımlanmıştır. Bolu'da; Gerede ve Dörtdivan ilçeleri de sanayi gelişim bölgeleri arasında yer almış ve özellikle Gerede ilçesi bölgenin doğu-batı sanayi gelişim aksında doğudaki en uç noktayı temsil etmiştir.

Şekil 2. Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı Ana Gelişim Senaryosu Şeması[2]

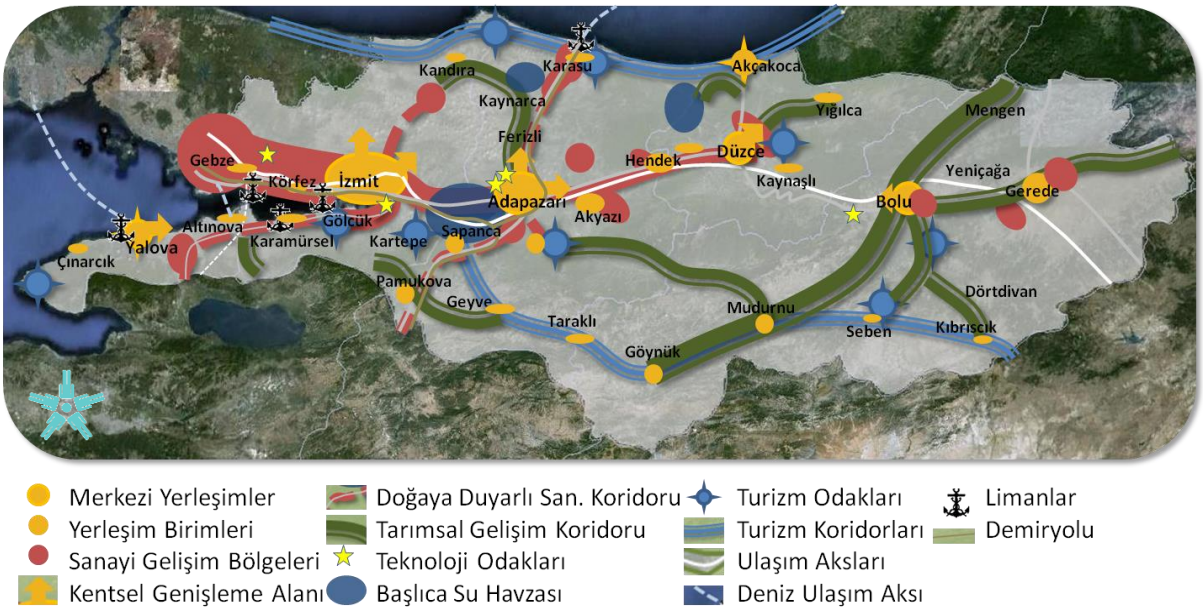

[2] MARKA (2010), Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı, s. 168

3. Bolu'da Kalkınmanın Takibi

3.1. Bölgesel Kalkınmanın Takibi

Kalkınma kavramı, sosyal bilimler alanında, azgelişmişliği açıklamak amacıyla kullanıma girmiştir. "Kalkınma", üretimin ve kişi başı gelirin artışının yanı sıra, sosyo-ekonomik ve kültürel yapının gelişimini içermesi itibariyle "ekonomik büyüme" kavramından ayrılmaktadır. Kalkınma; yenilikçiliğe dayalı ürün çeşitliliğini içermekte, ekonomik ve sosyal yapıdaki niteliksel değişimi ifade etmekte ve ekonomik büyümeye ek olarak sürdürülebilirlik, örgütsel yapıda değişim, teknolojik ve beşeri gelişme unsurlarını içermektedir[3].

Kalkınmanın tanımlanması kadar ölçülmesi de öne çıkan bir diğer konu olmuştur. Kalkınma göstergelerinin geçmişi, zaman içinde bu kavramın ne şekilde tanımlandığına göre değişiklik göstermiştir. Kalkınma; 19. yüzyılda "ekonomik büyüme" anlamına gelirken, temel ölçütler milli ya da kişisel gelir, yaratılan katma değer, sanayi sektöründe üretim/çalışan hacmi, vb. olmuştur. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde "sosyal refah" içeriğine kavuşan kavram, gelir yanında insanların / toplumların sahip oldukları kolaylıkları (fiziksel ve sosyal altyapı, vb.) da kapsar olmuştur. 20. yüzyılın son çeyreğinde ise gelişme "yaşam kalitesi" ile ölçülmeye başlanmıştır. Yaşam kalitesi, özellikle nitelikli doğal, fiziksel, sosyal ve kültürel çevrenin varlığı ve tüketilmesi/tüketilme olanağına kavuşulması anlamını taşımaktadır [4]. Yeni bölgecilik yaklaşımının şekillendirildiği post-fordist dönemde üretilen bölgesel kalkınma ve büyüme modellerinde de kalkınmanın ölçülmesinde benzer bir durum söz konusudur.

Bölgesel kalkınma göstergeleri, kalkınma konusunda ne kadar ilerleme kaydedildiğini, hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını ölçmeye çalışan göstergelerdir. Bu yönüyle bölgesel kalkınma ekonomik, sosyal ve çevresel göstergeler dikkate alınarak ölçülebilmektedir. Diğer yandan, ***Bolu İl Kalkınma Raporu ile amaçlanan; Bolu ilinin bahsedilen göstergeler ile kalkınma düzeyinin belirlenmesi değil; 2010-2013 yılları arasında kalan dönemde Bolu'nun kalkınmasına katkı sağlayacak ne gibi uygulama/projelerin hayata geçirildiğinin ortaya konmasıdır.***

3.2. Bölgesel Planların Uygulamasının Takibi

Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesi amacıyla kıt kaynakların hangi coğrafi alanlarda ve hangi temalarda öncelikli olarak dağıtılması gerektiği, bölgelerin küresel rekabet gücünün ve sürdürülebilir gelişiminin sağlanabilmesi adına bölgesel düzeyde gelecek kurgularının hazırlanması bir mecburiyete dönüşmüştür. Bu noktadan hareketle, bölgesel planlama da; sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan bir bütünlük arz eden coğrafyanın; bir sorunsal temelinde şekillendirilen hedefine ulaşmasını sağlayacak sürecin tanımlanması olarak açıklanabilir.

Türkiye mevzuatında ise bölge planı; sosyo - ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanan planlar olarak tanımlanmaktadır [5]. Günümüzde bölge planları[6];

- Sektörel etkinliklerin karşılıklı bağımlılığını vurgulamalı ve kapsamlı olmalıdır,
- Bölge için stratejik vizyon/vizyonlar geliştirmelidir,
- Ulusal öncelikleri ve yerel talepleri yansıtmalıdır,
- Değişen koşullarla başa çıkabilecek güçte olmalıdır,

[3] Ildırar, Mustafa (2004), "Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri" Nobel Yayın Dağıtım
[4] DPT, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas komisyonu Raporu, DPT Yayınları, s. 7
[5] 3194 Sayılı İmar Kanunu, madde 8
[6] DPT, 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas komisyonu Raporu, DPT Yayınları, s. 21

- Bölge planı yapım ve uygulama sürecinde yerel katılımcının görüşlerinden yararlanılmalıdır,
- Düzenli gözleme ve yeniden gözden geçirmeye olanak tanıyacak mekanizmayı içermelidir.

Türkiye'de bölge planlamada; Kalkınma Bakanlığı (mülga Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı - DPT) yetki sahibi kurumdur. Türkiye'nin yarım yüzyıllık bölge planlama deneyimi içerisinde; 1980'lerden önce yapılan planlar daha çok kaynak geliştirmeye ve/veya sağlıklı bir fizikî çevre oluşturmaya yönelik iken, 1980 sonrasında yapılan planlar, esas itibariyle geri kalmış bölgelerin geliştirilmesine yönelik olmuştur. Son dönemde ise Kalkınma Ajanslarının kurulmasıyla beraber DPT koordinasyonunda yerinde-yerel tarafından üretilen bölge planları gündeme gelmiştir. Bölgesel gelişme ve bölge planlama, özellikle DPT'nin kurulduğu 1960 yılından beri öncülüğünü yaptığı uzun yılların deneyiminin ardından; son zamanlarda bölgesel gelişme alanında değişen ilgi, siyasi destek ve Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde yeniden ele alınmaya başlamıştır. Bu sürecin en başta gelen somut adımı düzey-2 bölgelerde Kalkınma Ajanslarının kurulması ve Kalkınma Bakanlığı ile işbirliği içerisinde Ajanslar tarafından bölge planlarının üretilmeye başlanmasıdır.

Ülkemizde gerek DPT dönemi bölge planlarında, gerekse kalkınma ajansları tarafından hazırlanan bölge planlarında planların ne ölçüde uygulamaya geçirilebildiği tartışmaya açık bir konu olmuştur. Bölge planların uygulamasından sorumlu kurum-kuruluşların açıkça tanımlanmamış olması, yetki paylaşımda sorunlar, farklı kurumların plan hazırlama konusundaki isteklerine karşılık, uygulama sürecinde etkin olmamaları ve sorumluluk yüklenmedeki isteksizlik ve örgütsüzlük plandan uygulamaya geçiş sürecinin istenilen etkinlikte ve nitelikte olmasını engellemektedir [7].

Bahse konu sıkıntıları aşılmasında kalkınma ajanslarının yerel örgütlenme şekli bir çözüm olarak yeterli olmamakta, bölgesel planlarının uygulama süreçlerinin yasal ve yönetsel olarak da tanımlanması gerekmektedir. Planın uygulanabilirliği kapsamında, Ajans görev ve yetkilerinin tanımlandığı 5449 sayılı "Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun"un aşağıdaki hükümleri uyarınca Bölge Planı'nın uygulama sürecinin MARKA koordinasyonunda yürütülmesi gündemdedir;

- Bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak,
- Bölge plan ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak,
- Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın kurgusunun üzerine oturduğu en önemli kaynak, bölgede yaratılan katma değerdir. Diğer yandan, gerçekleşmesi beklenen kamu ve özel sektör yatırımları ile MARKA mali destek araçları, Bölge Planı'nda öngörülen amaç ve hedeflere ulaşılmasını sağlayacak finansman kaynakları arasındadır. Bununla beraber, bölgesel kalkınmaya yön vermek amacıyla ve plan içeriğine-bağlayıcılığına dair netlik kazanmayan durumlar söz konusu iken hazırlanan Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı; MARKA desteklerinde ve faaliyetlerinde belirleyici olmuş ve dolaylı da olsa bölgedeki aktörlerin yatırımlarına yön vermiştir. Her ne kadar bölge planının merkezi düzeydeki ve bölgedeki kurum/kuruluşları bağlayıcı özelliği muallak olsa da; plan döneminde gerçekleşen veya yatırımı başlayan projeler ile bölge planının uygulama ile ne ölçüde örtüştüğü takip edilebilmektedir. Bu raporda ise; bahsedilen gerekçelere binaen Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın ne ölçüde uygulanabildiği değerlendirilmemektedir.

Bölgesel planların etkinliği; plan bölgelerinin bütünselliği, planlamada katılımcılık düzeyi, mevzuat ve örgütlenmede yeterlilik, yerindenliğin sağlanması durumu, plan-program-proje döngüsündeki

[7] Eraydın, Ayda (2008), Planlamadan Uygulamaya, 3. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Bildiri Kitabı, TEPAV, s. 11-17

tamamlayıcılık ve ülke planlama sistemi içinde tamamlayıcılık rolünü gerçekleştirmesi gibi kriterlere dayanarak değerlendirilmektedir. Bahsedilen kriterler çerçevesinde Bölge Planı'nın bölge genelinde etkinliğinin değerlendirilmesi mümkün olsa da; Bolu özelinde etkinliğinin değerlendirilmesi mümkün değildir. Bolu İl Kalkınma Raporu'nda bölge planının etkinliğinden ziyade, plan kararları çerçevesinin gerçekleşen uygulamalar ile ne ölçüde uyum gösterdiği değerlendirilmektedir.

4. Bolu İli 2010-2013 Kalkınma Hamleleri

Bölgesel kalkınmaya katkı sağlayan kurum-kuruluşlar kamu kurum-kuruluşlarıyla sınırlı kalmayıp, özel sektör teşebbüsleri ve sivil toplum girişimleri ile de beslenmektedir. Benzer şekilde, Bolu'nun ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan kalkınmasına katkı sağlayan paydaş grubu da sadece kamu kurumları ve yerel yönetimlerle sınırlı tutulamaz. Bolu'nun Doğu Marmara Bölgesi'nde, ülkemizde ve dünya içerisindeki konumunu daha ileriye taşıyan ve yaşam kalitesine katkı sağlayan uygulamalara özel sektörün ve sivil toplum örgütlerinin de katkı sağladığından bahsetmek mümkündür. Bu rapor ile Bolu ilinin kalkınmasına katkı sağlayan ve farklı paydaş grupları tarafından yürütülen faaliyetler, yatırımlar ve projeler bir arada sunulmaktadır. Bu açıdan Bolu İl Kalkınma Raporu, özel sektör, kamu kurum-kuruluşları ve yerel yönetimler tarafından yürütülen tüm atılımların bir arada değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Bolu ilinde farklı kesimler tarafından yürütülen faaliyetler, yatırımlar ve projelerin temininde aşağıdaki veri kaynakları kullanılmıştır;

- Resmi Gazete'de ilan edilen ve Ekonomi Bakanlığı tarafından yayınlanan Teşvik Belgeli Yatırım bilgileri
- Bolu İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü'nden temin edilen kamu yatırımları yılsonu verileri
- Bolu merkez, ilçe ve belde belediyelerinin faaliyet raporları
- Bolu İl Özel İdare faaliyet raporları
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı faaliyet raporları
- Bolu Yatırım Destek Ofisi tarafından tutulan özel sektör yatırımlarına dair bilgiler
- Bakanlıkların resmi internet sayfaları

Yukarıdaki veri kaynakları kullanılarak derlenen ve Bolu ilinin kalkınmasına katkı sağlayan faaliyetler, yatırımlar ve projeler Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı amaç-hedeflerine göre gruplandırılarak; bölge planı uygulamasının takibine imkan sağlanmıştır.

4.1. Rekabet Gücünün Artırılması Amacına Yönelik Kalkınma Hamleleri

Bölge Planı kurgusunda bölge için belirlenen vizyona erişilmesini sağlayacak 4 temel amaç belirlenmiştir. Bu amaçlardan ilki rekabet gücünün artırılmasıdır ve bu amaca ulaşılması için; kümelenme çalışmalarının gerçekleştirilmesi, Ar-Ge ve inovasyon projelerinin desteklenmesi, girişimcilik ve ortaklık kültürünün geliştirilmesi, yerel markaların oluşturulması ve bölgenin potansiyelinin tanıtılması, başarılması gereken hedefler olarak tanımlanmıştır. Böylelikle, bölge vizyonunda yer aldığı üzere, "çok yönlü ekonomik yapısı ile değer üreten Doğu Marmara Bölgesi'nin "insan ve bilgi odaklı olarak, küresel rekabette lider bölge olma" idealine ulaşması tasavvur edilmektedir.

Bölgede kümelenme potansiyelinin değerlendirilmesi için kümelenme konusunda bazı öncelik alanları tespit edilmiştir. Yine bölgenin mevcut durumda sahip olduğu teknoloji alanındaki altyapısının daha da geliştirilmesi gerektiği sonucundan hareketle bölgedeki üretim süreçlerinde Ar-Ge ve inovasyon

projelerinin desteklenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bölgede üretilen ve yer alan, marka olmaya değer birçok ekonomik ürün ya da alanın markalaşma konusunda oldukça geri düzeyde olduğu tespitinden hareketle bu yönde de öncelik belirlenmesine karar verilmiştir.

Rekabet gücünü arttırma amacı altında girişimciliğin desteklenmesi konusu bir başka açıdan bakıldığında da önem taşımaktadır. Küresel ekonomide yaşanan daralmalar ve üretimin birçok aşamasında otomasyona geçilmesinden dolayı istihdam kapasitelerinde azalma gözlemlenmektedir. Bu nedenle girişimciliğin desteklenmesi ile oluşturulacak yeni istihdam alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgedeki ekonomik faaliyetlerde ortaklık kültürünün yeterince oturmamış olmasından dolayı ve rekabet gücünü arttırmak adına küresel ölçekte daha fazla hareket imkânı oluşturabilmek için ulusal ve uluslararası ortamlarda bu eksiklikleri tamamlayacak yönde öncelikler düzenlenmiştir.

Rekabetçilik analizinde bölgenin rekabetçilik gücünün mevcut durumda orta düzeyde, potansiyel olarak ise yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde belirlenen stratejiler ile orta düzeyde olan rekabetçi yapının var olan potansiyeli doğrultusunda desteklenerek, yüksek düzeye çıkarılması; böylece bölgenin ihracat hacminin artırılması ve katma değerinin yükseltilmesi hedeflenmektedir. Planda belirlenen rekabet gücünün artırılması amacı ile örtüşen ve 2010-2013 yılları arasında Bolu ilinde gerçekleşen kamu ve özel sektör yatırımları ile MARKA destekleri/faaliyetleri aşağıdaki başlıklarda ele alınmaktadır.

4.1.1. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Kamu Yatırımları

Bu amaç kapsamında 2010-2013 döneminde Bolu ilinde 102 proje için toplam 134,7 milyon TL kamu bütçesi ayrılmıştır. Amaca hizmet eden yatırımlar içerisinde; proje sayısına göre en fazla yatırım 37 proje ile Orman Ve Su İşleri IX. Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülürken; 90,5 milyon TL'lik ile bedel açısından en fazla yatırım Bolu Belediyesi tarafından yürütülmüştür. Rekabet gücünün artırılmasına hizmet eden projelerin içerisinde Bolu Merkez ilçe toplam bedeline göre %90 ile en fazla payı alan ilçe olmuştur.

Şekil 3. Rekabet Gücünün Artırılması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Proje Sayısına Göre Kurumlar Arasında Dağılımı

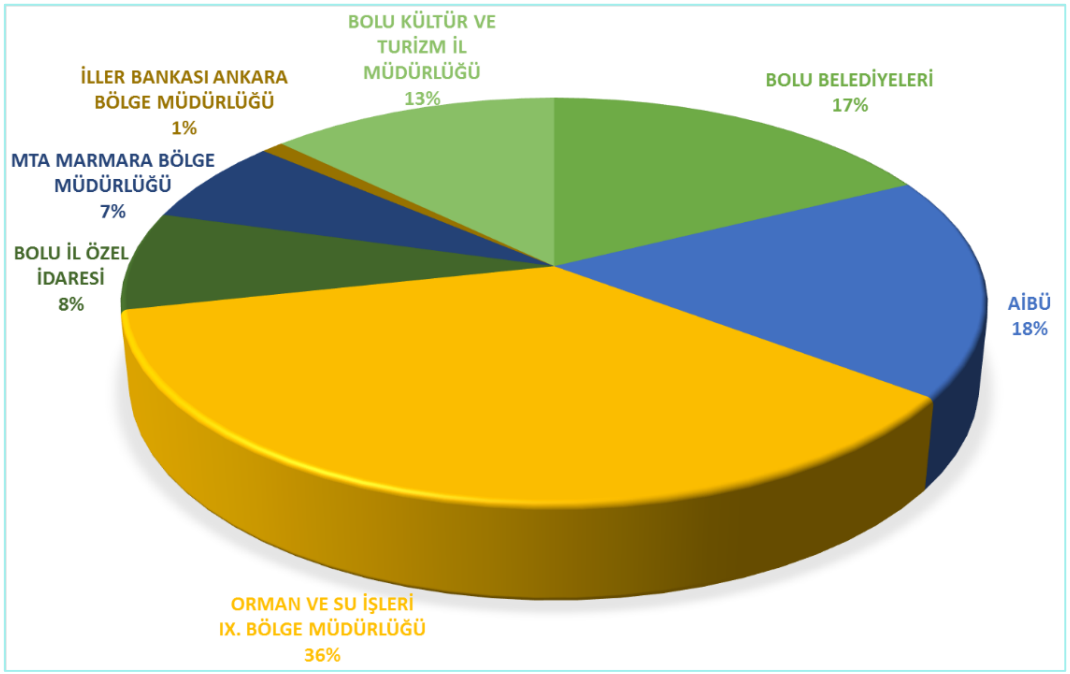

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı ana senaryosunda Bolu ili'nde ticaret ve turizm sektörleri öncelikli yatırım alanı olarak, takiben de planlı sanayi bölgelerinin gelişimi ve tarımsal odakların güçlendirilmesi yer almıştır. Kamu yatırımlarının toplam yatırım bedeline göre bu mantıkla örtüştüğü görülmektedir. Plan döneminde ticaret sektörüne yapılan 77,5 milyon TL yatırım ile bu amaca yönelik olarak yürütülen projelerin toplam bedeli içerisindeki payı %58 ile birinci sırada yer almıştır. Sektörel dağılımda ticaret sektörünü %21'lik bir pay ile AİBÜ tarafından yürütülen Ar-Ge merkezi yatırımlarının yer aldığı eğitim sektörü takip etmiştir.

Şekil 4. Rekabet Gücünün Artırılması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Toplam Bedellerine Göre Sektörler Arasında Dağılımı

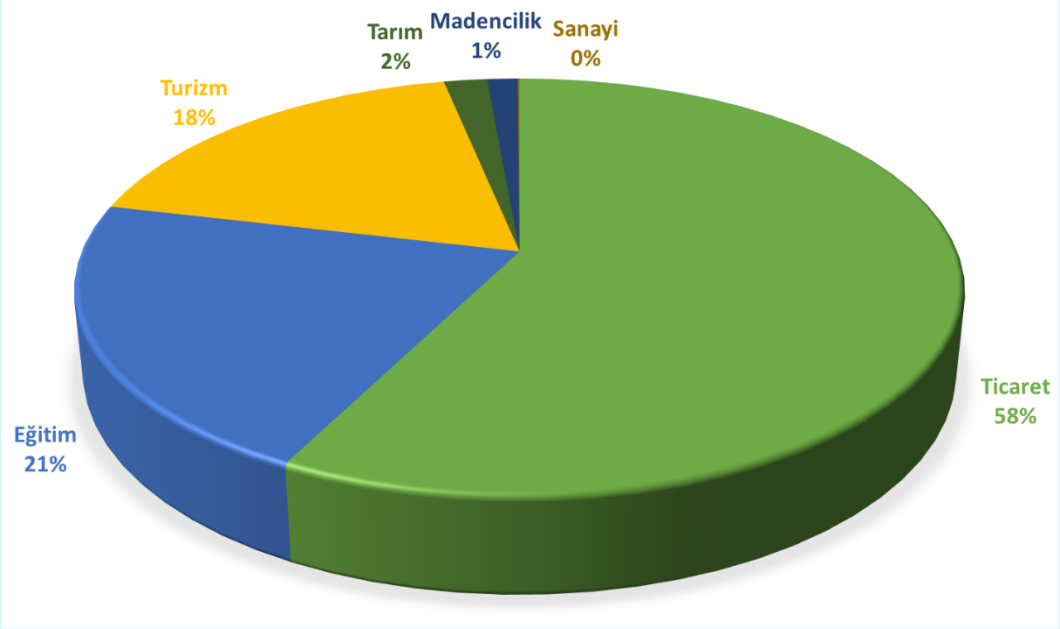

2010-2013 döneminde Bolu ilinde kamu eliyle başlatılan yatırımların proje bedeline göre %25, proje sayısına göre %45'lik bir pay ile 46'sı 3 yıllık dönem süresince tamamlanmıştır. Faaliyete geçilmeyen ve henüz proje aşamasında yer alan toplam 5 kamu yatırımı bulunmaktadır ve bu yatırımların toplam yatırım bedeli içerisinde aldığı pay ise %65 ile en yüksek paya sahiptir.

Tablo 2. Aşamasına Göre Rekabet Gücünün Artırılması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımları

Yatırım Aşaması	Yatırım Sayısı	Yatırım Sayısına Göre Toplam İçindeki Payı	Yatırım Bedeli	Yatırım Bedeline Göre Toplam İçindeki Payı
Proje Aşamasında	5	%5	87.582.000 TL	%65
Tamamlandı	46	%45	33.898.824 TL	%25
Devam Ediyor	40	%39	12.827.705 TL	%10
İhale Aşamasında	11	%11	395.000 TL	%0
Toplam	102	%100	134.703.529 TL	%100

Bölgesel Rekabet Açısından Öne Çıkan Kamu Yatırımları

2010-2013 yılları arasında kalan dönemde Bolu ilinde Bölge Planı'nın kümelenmenin gelişimi hedefi kapsamında ele alınabilecek projelerden biri Yeniçağa'da OSB Kurulumu Projesi'dir. 2012 ve 2013 Yılı Yatırım Programlarında Yeniçağa Belediyesi tarafından yürütülen bir proje olarak OSB Kurulumu Projesi için 100.000 TL proje bedeli belirlenmiştir.

Bolu ili için kaydedilen 2010-2013 Dönemi kamu yatırım projelerinin %1,9'una ve proje bedeline göre ise %0,5'ine denk gelen toplam 28.540.227 TL bedelli 18 yatırım projesi Bölge Planı'nın yenilikçilik, ileri

teknoloji kullanımı ve kalitenin geliştirilmesiyle işletmelerin rekabet gücünün artırılması hedefi ile örtüşmektedir. Bu hedefe hizmet eden kamu yatırımlarının tamamı eğitim sektöründe ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi (AİBÜ) tarafından yürütülmüş/yürütülmekte olan projelerdir. Bu hedef kapsamında 8 adet proje 2013 yılı sonu itibari ile devam etmekte olup geriye kalan 10 proje ise Bölge Planı döneminde tamamlanmıştır. Tamamlanan projeler arasında 8.630.000 TL bütçeli AİBÜ Merkez Araştırma Laboratuvarı ile 6.459.000 TL bütçeli AİBÜ Nükleer Radyasyon Dedektörleri Uygulama ve Araştırma Merkezi projeleri öne çıkmaktadır.

2010-2013 döneminde Bolu ili için kaydedilen kamu yatırım projelerinin toplam 1,8 milyon TL yatırım bütçesi ile 7'si Bölge Planı'nın yerel markalaşmanın sağlanması ve tanıtımı hedefi ile aynı temele dayanmaktadır. Bu hedefe hizmet eden kamu yatırımlarının tamamı madencilik sektöründe gerçekleşen ve MTA Marmara Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülen projelerdir. Bu hedef kapsamında yer alan projelerin tamamının uygulamasının Bölge Planı döneminde tamamlandığı görülmektedir. Söz konusu kamu yatırımları arasında 1,4 milyon TL yatırım bütçesi ile Maden Ön Etütleri yatırım projesi öne çıkmaktadır. Bu hedefe hizmet eden diğer projeler arasında Türkiye Kil Potansiyel Alanlarının Belirlenmesi, Türkiye Bitümlü Şeyl Sahalarının Değerlendirilmesi Ve Enerji Potansiyelinin Araştırılması ve Sakarya, Bolu, Bursa, Yalova, Düzce Polimetal Maden Aramaları yatırımları dikkat çekmektedir.

Bölge Planı'nın girişimciliğin ve ortaklık kültürünün desteklenmesi hedefi kapsamında yer alan kamu yatırımlarının tamamı belediyeler tarafından ticaret sektörünü canlandırmak üzere yürütülen altyapı faaliyetleridir. 2010-2013 döneminde Bolu ilinde girişimciliğin ve ortaklık kültürünün gelişimine katkı sağlayan 77,5 milyon TL bütçe ile toplam 12 proje yürütülmüştür. Bu projeler içerisinde en yüksek yatırım bütçesi ile Bolu Belediyesi tarafından proje aşamasında bulunan "Hal Pazarı Düzenleme" projesi de yer almaktadır.

"Rekabet gücünün artırılması" amacı kapsamında en fazla faaliyetin bulunduğu hedef 64 yatırım projesi ile "turizm stratejisi oluşturulması, çeşitlendirme yoluyla turizmin geliştirilmesi" hedefidir. Tamamı turizm sektöründe olmak üzere; Orman ve Su İşleri IX. Bölge Müdürlüğü, Bolu İl Özel İdaresi, Bolu Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü ve Belediyeler tarafından yürütülen bu projelerin toplam bütçesi 26,9 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Bu hedef kapsamında yürütülen yatırım projeleri arasında turizm sektörüne yönelik altyapı ve tesis iyileştirme çalışmaları, doğal ve açık alan düzenlemeleri ve il tanıtımına yönelik faaliyetler yer almıştır.

Tablo 3. Proje Bedeli 5 milyon TL'nin Üzerinde Yer Alan ve Bolu'da Bölgesel Rekabete Katkı Sağlayan Kamu Yatırım Projeleri [8]

Proje Adı	Proje Sahibi	Proje Yeri	Proje Bedeli	Projenin Son Durumu
Merkez Araştırma Laboratuvarı	AİBÜ	Bolu Merkez	8.630.000	Tamamlandı
Nükleer Radyasyon Dedektörleri Uygulama ve Araştırma Merkezi	AİBÜ	Bolu Merkez	6.459.000	Tamamlandı
Hal Pazarı Düzenleme	Bolu Belediyesi	Bolu Merkez	75.000.000	Proje aşamasında
Çakmaklar Mesire Yeri - Milli Park Projesi	Orman ve Su İşleri IX. Bölge Müdürlüğü	Birden Fazla İlçe	5.170.834	Tamamlandı
Karacasu-Gölcük Arası Teleferik Hattı	Bolu Belediyesi	Bolu Merkez	12.000.000	Proje aşamasında

[8] Bolu İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 2013 Yıl Sonu Raporu

4.1.2. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Özel Sektör Yatırımları

Bölge Planı ile örtüşen özel sektör yatırımlarının tespitinde başvurulan veri kaynaklarından ilki teşvik belgeli yatırım istatistikleriyken, diğeri de Bolu Yatırım Destek Ofisi bilgi arşivi olmuştur. Teşvik belgeli yatırım istatistiklerine göre 2010-2013 döneminde Bolu ilinde 73 teşvik belgesi alınmıştır. Bu başvurular arasında toplam 468,4 milyon TL sabit yatırım bedeli ve 1.325 kişilik istihdam öngörüsü ile toplam 44 tanesi Bölge Planı'nın rekabet gücünün artırılması amacı ile örtüşen niteliğe sahiptir. Teşvik belgesi alarak başlanan yatırımlara ilaveten, yatırım yapılırken teşvik belgesi almasa dahi Bolu İlinde Bölge Planı'nın "rekabet gücünün artırılması" amacına erişilmesine katkı sağlayan özel sektör yatırımları da bulunmaktadır. Bu kapsamda yer alan projeler de bu başlık altında sunulmaktadır.

Bölgesel Rekabete Katkı Sağlayan ve Teşvik Belgesi Alan Özel Sektör Yatırımları

Bölge Planı'nın "rekabet gücünün artırılması" amacı ile örtüşen teşvik belgeli yatırımlar incelendiğinde; özel sektör yatırımlarının Bolu ilinde orman ürünleri, turizm ve gıda-içki sektörlerinde ve tevsi yatırımlar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 4. Teşvik Belgeli Yatırımların Sektörel Dağılımı [9]

Sektörler	Teşvik Belgesi Alan Yatırım Sayısı	İstihdam Öngörüsü	Sabit Yatırım (TL)	Sabit Yatırıma Göre Sektörün Payı (%)
Orman Ürünleri	8	321	213.398.359	46
Turizm	9	259	91.914.587	20
Gıda ve İçki	7	341	74.187.447	16
Cam	2	36	21.680.000	5
Kimya	2	80	14.639.844	3
Deri ve Kösele	2	94	12.306.459	3
Dokuma ve Giyim	3	57	10.703.040	2
Makina İmalat	4	32	9.298.288	2
Diğer Sektörler	7	105	20.244.301	4
TOPLAM	44	1.325	468.372.325	100

Şekil 5. Teşvik Belgesi Alan ve Bölgesel Rekabete Katkı Sağlayan Yatırımların Bedeline Göre Dağılımı [9]

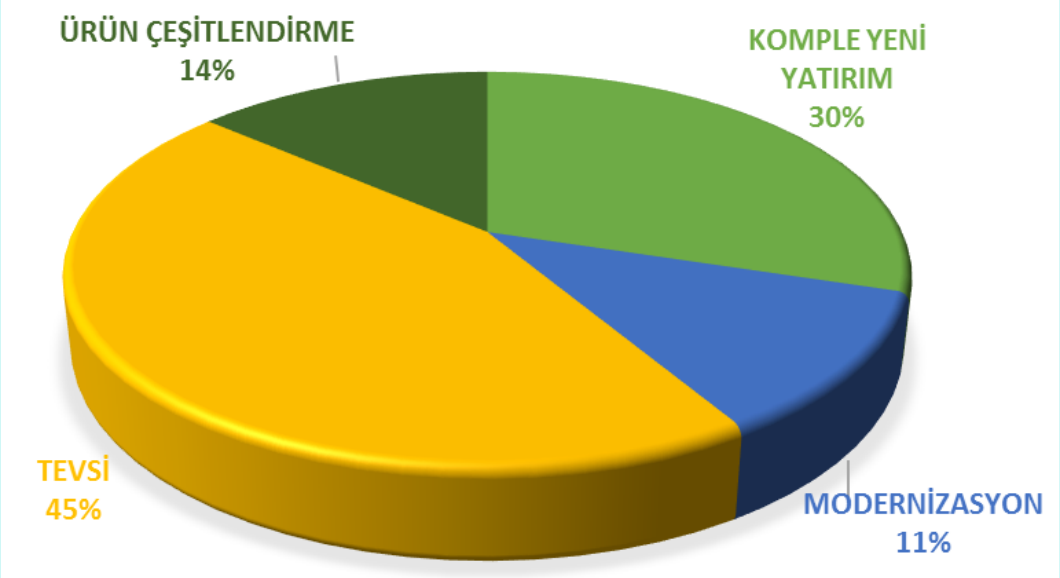

[9] Ekonomi Bakanlığı Teşvik Belgeli Yatırım İstatistikleri 2010-2013 Dönemi Verileri

Teşvik Belgesi Almadan Yürütülen Özel Sektör Yatırımları

Borvo Termal Resort: Mudurnu Kilözü Köyü'nde yapımına yeni başlanan projede toplam 350 dönümlük alanda; 114 villa, 5 yıldızlı termal otel, golf sahası, hayvanat bahçesi bulunmaktadır.

Cam Merkezi Sanayi ve Ticaret A.Ş. Bolu Şubesi: Bolu Organize Sanayi Bölgesi'nin Tevsii alanında faaliyet göstermektedir. Toplamda 20 bin m2 alanının 12 bin m2'si kapalı alan olarak kullanmaktadır. Yaklaşık 17 milyon civarında yatırım sermayesi ile kurulmuştur. 71'i mavi yaka olmak üzere 87 kişi istihdam edilmektedir. Cam işleme konusunda faaliyet göstermektedir. İşyerinde baskılı ve baskısız temperli cam üretimi yapılmaktadır. Muhtelif kalınlıklardaki camlar, kesim, rodaj, yıkama, baskı ve temperleme işleminden sonra mamul hale gelir. Yıllık yaklaşık 780.000 m2 temperlenmiş cam üretim kapasitesi bulunmaktadır.

Çetinkaya İlaç Sanayi ve Ticaret A.Ş.: Bolu Organize Sanayi Bölgesi'nde 2013 yılında kurulan işletme, 4.500 m2 kapalı olmak üzere 15.000 m2 toplam alanda üretim yapmaktadır. İşletme yaklaşık olarak 9 milyon TL'lik bir yatırım değerine sahiptir. 10'u mavi yaka olmak üzere toplamda 22 kişi istihdam edilmektedir. Bolu ili ve çevre iller başta olmak üzere yerel piyasaya yönelik serum üretimi için kurulmuştur. Serum Hattında yıllık 5.133.534 litre ve Cam Ampulde Çözelti Hattında yıllık 11.400.000 ve Otoklav Hattında yıllık 153.520 litre üretim kapasitesi mevcuttur.

Gezer Ayakkabı Deri San. ve Tic.A.Ş. Bolu Şubesi: Bolu Organize Sanayi Bölgesi Tevsii alanında 2013 yılında faaliyete geçen işletme yaklaşık 60.000 m2 toplam alanın 12.000 m2'sini kapalı alan olarak kullanmaktadır. 2012 yılında inşaatına başlanan fabrika 2013 yılında hizmete girmiştir ve yaklaşık olarak 13 milyon TL yatırım sermayesi bulunmaktadır. 425'i mavi yaka olmak üzere toplamda 444 kişi istihdam edilmektedir. Gezer, Ziley ve Loris markaları altında, PVC Tabanlı suni deri ve tekstil yüzlü termik, PVC ve NİTRİL kauçuklu çizme, bot ve tamamı EVA olan terlik üretimi yapılmaktadır. Yıllık 4,5 milyon çift terlik (PVC tabanlı, suni deri ve tekstil yüzlü), 1,3 milyon çift çizme ve bot (PVC), 450 bin çift çizme ve bot (PVC ve nitril kauçuklu bot) ve 6 milyon çift terlik (EVA) üretim kapasitesine sahiptir.

Karacasu Termal Kompeksi: Karacasu Aktoprak mevkiinde İl Özel İdaresi mülkiyetindeki 127 dönümlük arazi üzerine 500 yatak kapasiteli, 5 yıldızlı termal otel ve kür merkezi ile ek tesislerin yapımı işi ihalesini, Bolu Abant'ta uzun yıllardır turizm faaliyetleri devam eden bir firma kazanmıştır. Yaklaşık olarak 80 milyon TL yatırım bedeli öngörülün tesisin inşaatına henüz başlanmamış olmakla beraber tamamlanma süresi yaklaşık 3 yıldır.

Narven Termal Kasaba: Bolu merkezin güney tarafında ve Köroğlu dağlarının eteklerinde yaklaşık 8 km uzaklıkta kurulan büyük bir termal turizm yatırımıdır. Demirciler Köyü mevkiinde, toplam 450 hektarlık alana yapılacak olan tesiste, 1.250 devre mülk, 400 yataklı otel, 200 birimlik rezidans, 2.500 kişilik kongre merkezi, kaplıca, SPA, fizik tedavi hastanesi, camiler ve villalar bulunmaktadır. 3 etap olarak düşünülen tesisin ilk etap inşaatına başlanmış ve 2015 yılında bitmesi hedeflenmiştir. İlk etap 55 devre mülk ve bazı sosyal alanlar yer almaktadır. Bütün etapların bitmesinden sonra ilave olan alanlara da yabancı turistlerin kendilerini rahat hissedebilecekleri özel konutlar yapılması planlanmaktadır. Tesisin yaklaşık 250 milyon TL'ye mal olması beklenmektedir.

Sarot Termal Vadi: Mudurnu Taşkesti Beldesinde, toplam 1.200 dönümlük bir alana yayılan termal otel; 400 devre mülk, kür merkezleri ve ek tesisleri barındıran, toplam 2 milyar dolarlık büyüklüğe sahip projedir. Projenin şu anda ilk etabı bitmiştir ve yaklaşık 400 milyon TL'lik bir yatırım değerine sahiptir. Projenin tamamlandığında öngörülen toplam istihdam kapasitesi 1.500 kişidir.

4.1.3. Amaç Kapsamında MARKA Tarafından Yürütülen Faaliyetler

5449 sayılı Kanun'da belirtildiği üzere kalkınma ajanslarının amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve sürdürülebilirliği sağlamaktır. MARKA; Doğu Marmara Bölgesi'nin sürdürülebilir kalkınması için bütüncül ve katılımcı bir yaklaşım ile yerel kaynakları harekete geçirerek planlama çalışmalarına katkıda bulunmak, politika önerileri ve yeni uygulama araçları geliştirmek, uygulamayı koordine etmek, yönlendirmek, izlemek ve değerlendirmek misyonu ile çalışmalarını sürdürmektedir. MARKA; bölgesel, sektörel ve genel kalkınmanın önündeki problemlerin yerinde belirlenmesi ve bu problemlerin çözümüne yönelik faaliyetlerin yönlendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla kurulmuş olup, bölgenin gelişiminde ulusal ve uluslararası alanda önder rolünü güçlendirmeye yönelik atılımlarla yoluna devam etmektedir.

Kuruluş amacına ve yüklendiği misyona dayanarak, Bölge Planı uygulama dönemi olan 2010-2013 yılları arasında da MARKA tarafından bölgesel kalkınmaya ve bölgesel rekabet gücünü artırmaya katkı sağlayan pek çok faaliyet yürütülmüştür. Bu faaliyetler aşağıdaki gibi ajans destek programları ve ajans işbirliği & koordinasyon faaliyetleri olmak üzere 2 ana başlık altında değerlendirilebilir.

MARKA Destek Programları ile Bölgesel Rekabete Katkı Sağlayan Projeler

2010 ve 2011 Yılları KOBİ'lerin Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programları: Bölgede ve Bolu ilinde bulunan KOBİ'lerinin rekabet güçlerini geliştirmelerine katkıda bulunacak faaliyetlerini destekleyerek, bölgesel rekabet gücünün geliştirilmesinin hedeflendiği Program 2010 ve 2011 yıllarında iki kez ilan edilmiştir. Programlar kapsamında Bolu ilinden toplam 68 proje başvurusu gelmiş, 5,8 milyon TL bütçeli 14 projeye 2,7 milyon TL hibe desteği sağlanmıştır.

2011 Yılı Ar-Ge ve Yenilikçilik Mali Destek Programları: Yenilikçi ürün, teknik, yöntem ve süreçlerin geliştirilmesi/katma değere dönüştürülmesine yönelik faaliyetleri destekleyerek; bölgesel rekabeti geliştirmek amacıyla ilan edilen programlar kapsamında Bolu ilinden 7 proje başvurusu gelmiş, 2,2 milyon TL bütçeli 3 projeye 931,5 bin TL hibe desteği sağlanmıştır.

2011 ve 2012 Yılları Doğrudan Faaliyet Destekleri: Bölgesel rekabet gücünü ön plana çıkararak; yerel ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaya yönelik stratejik araştırma, planlama ve fizibilite çalışmasına mali destek sağlamak amacıyla ilan edilen program kapsamında Bolu ilinden toplam 34 proje başvurusu gelmiş, 577 bin TL bütçeli 10 projeye 456 bin TL hibe desteği sağlanmıştır.

Diğer Destek Programları: 2011 yılında "Kent Konseyleri I. Proje Yarışması", "Yeni İş Fikirleri Proje Yarışması" ve "Girişimcilik Potansiyelinin Artırılması Teknik Destek Programı" kapsamında da Bolu ilinde küçük ölçekli de olsa rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayan destek programları uygulanmıştır.

Bölgesel Rekabete Katkı Sağlayan MARKA İşbirliği & Koordinasyon Faaliyetleri

Bölgesel Yenilik Stratejisi: Teknoloji ve ar-ge odaklı, yüksek katma değere sahip alanların belirlenmesi ve desteklenmesi için akıllı ihtisaslaşma ve bölgesel yenilik stratejisi çalışmaları 2012 yılı içerisinde Bölgesel Yenilik Komitesi ve Bölgesel Yenilik Stratejisi Yüksek Danışma Kurulu oluşturularak başlatılmıştır.

EMITT'e Ortak Katılım: Doğu Akdeniz Uluslararası Turizm ve Seyahat Fuarı'na (EMITT) 2011. 2012 ve 2013 yıllarında 5 ilin ortak katılımı çalışmaları koordine edilmiş ve gerekli bütçe temin edilmiştir.

MARKA Kent Stratejik Kalkınma Planı: yüksek turizm potansiyeli ve erişilebilirlik oranına rağmen Doğu Marmara Bölgesi'nde turizm sektörünün ekonomik anlamda ikinci planda kalıyor olması gerçeğine dayanarak ve bölge paydaşının görüşleri dikkate alınarak üretilmiştir.

OSB çalışmaları: Bolu Merkez ilçesinde yer alan OSB ile ilgili olarak düzenli bir şekilde toplanan OSB koordinasyon toplantısına iştirak edilerek bölgenin mevcut durumu ve geleceği hakkında paylaşımda bulunulmuştur. Gerede Deri İhtisas OSB ile ilgili olarak, bölgenin yüksek miktarda kimyasal ve biyolojik atıklarının bertaraf ve depolanması için projelendirme çalışmalarına Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında destek verilmiştir. Bunun yanında OSB'de yer alan firmalara sürekli danışmanlık hizmeti de verilmiştir. Bölgede birliktelik ve koordinasyonun sağlanması adına çatı kuruluşların kurulması sağlanmış ve ulusal ve uluslararası fonlarda faydalanması için çaba gösterilmiştir. Bu anlamda Yeniçağa OSB ve Gerede Deri OSB süreçlerinde aktif olarak uzmanlık desteği ve lobi faaliyetlerine katkı sağlanmıştır.

Yeni Yatırım Alanları: Bolu'da düzenli ve planlı yatırım alanı olarak OSB ve turizm yatırımları için turizm alanları (turizm merkezi ve Kültür Turizm Koruma ve Gelişme Bölgesi) oluşumu için çaba gösterilmiştir. Özellikle turizm yatırımları konusunda Bolu'nun cezbeden potansiyeli ve düzensiz turizm yatırımlarının önce geçilmesi için yaklaşık 600 bin dönümlük bir alanın Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi olarak ilan edilme süreci devam etmektedir. Bu alanın belirlenmesinden, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na teklif edilmesine ve teknik süreçlerin takip edilmesine kadar bütün süreç ve işlemler ajansımız tarafından koordine edilmiştir. Bunun yanı sıra Mudurnu'da yer alan Babas ve Sarot alanlarında devam eden yatırımların da düzenli bir şekilde yapılması ve ilerlemesi adına çalışmalar yapılmaktadır.

Bölgesel Öneme Sahip Alanlarda Koordinasyon Faaliyetleri: Mudurnu ve Göynük ilçelerini de kapsayan "İpekyolu Turizm Koridorunda Yeni Fikirler, Yeni Fırsatlar" konulu araştırma ve paydaşları bir araya getirerek kalkınma yol haritasının belirlenmesi çalışmaları yürütülmektedir.

Yatırımcı Bilgilendirme ve Yönlendirme: Bölge ekonomisine katkı sağlayacak yatırımların ve yatırımcıların yönlendirilmesi amacıyla Bolu Yatırım Destek Ofisi tarafından Bolu ilinde 2 bine yakın yatırımcıyla görüşme yapılmış ve saha ziyaretleri organize edilmiştir. İlaveten turizm, otomotiv ve mühendislik alanlarında yurtdışında düzenlenen ve geniş kitlelere hitap eden çeşitli fuarlarda stant açılarak bölge ve bolu ili tanıtımı yapılmıştır.

Eğitim & Bilgilendirme: MARKA tarafından düzenlenen uygulamalı girişimcilik eğitimleri, girişimcilik seminerleri, dış ticaret eğitimleri teknogirişim eğitimleri, halka arz seminerleri, afet kapasite eğitimleri, ülke tanıtım seminerleri… vb. eğitim programları kapsamında Bolu ilinde 2010-2013 döneminde 1.332 kişiye ulaşılmıştır.

Kümelenmeyi Destekleme Faaliyetleri: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı & Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) işbirliğinde yürütülen "Küme Destek Programı"na 5,9 milyon TL bütçeli Bolu Kanatlı Et Kümesi Projesi başvuru sürecine destek verilmiştir.

4.2. Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesi Amacına Yönelik Kalkınma Hamleleri

Bölge Planı kurgusunda bölge için belirlenen vizyona erişilmesini sağlayacak 4 temel amaçtan ikincisi bölgede beşeri zenginliklerin geliştirilmesidir. Kalkınmayı, büyüme ve gelişmeden ayrıştıran farkın yaşam kalitesi, istihdam, eğitim, düşünce ve kentlileşme gibi beşere bağlı süreçlerde de gelişme kaydedilmesinin gerekliliğinden hareketle beşeri zenginliklerin geliştirilmesi amacı kurgulanmıştır. Bu amaç ile; Doğu Marmara Bölgesi'nde sosyal yapının geliştirilmesi ve bu yolla bölgede rekabet edebilirlik düzeyinin ve ekonomik büyüme hızının arttırılması ve sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmiştir. Bölgenin rekabet gücünü arttırabilmenin en temel bileşenlerinden biri nitelikli işgücüne sahip olmaktır ki bölgede bu yönde bir ivme kazanılabilmesi ve bölgede ekonomik istikrar sağlanabilmesi için beşer odaklı/temelli bir hedef belirlenmiştir.

İşgücü potansiyeli açısından değerlendirildiğinde bölgedeki farklı eğitim mekanizmalarının nitelikli işgücü potansiyelinin arttırabilmesi için gerekli eylemlerde bulunmasına yönelik bir öncelik belirlenmesi gerekliliği tespit edilmiştir. Bu noktada özellikle bölge üniversitelerinde ekonomik faaliyetlerin ihtiyaçlarına yönelik programların uygulanması gerekliliği açıktır. Üretim süreçlerinde kullanılması ve geliştirilmesi tavsiye edilen bilişim teknolojilerinin kullanımının da toplumun tüm kesimlerinde yaygınlaştırılması bütüncül bir önceliktir ve bu öncelik kaynağını mevcut durumda ortaya koyulan verilerden almaktadır. Bölgenin mevcut durumda sahip olduğu heterojen sosyal yapı ve son yıllarda azalma eğiliminde olsa da göç alması bu yönde bazı düzenleyici unsurları zorunlu kılmıştır ve bu doğrultuda hedefler üretilmiştir.

4.2.1. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Kamu Yatırımları

Bu amaç kapsamında 2010-2013 döneminde Bolu ilinde 163 proje için toplam 405,1 milyon TL kamu bütçesi ayrılmıştır. Amaca hizmet eden yatırımlar içerisinde; proje sayısına göre en fazla yatırım 61 proje ile Bolu merkez, ilçe ve belde belediyeleri tarafından yürütülürken; 168 milyon TL'lik ile bedel açısından en fazla yatırım Abant İzzet Baysal Üniversitesi tarafından yürütülmüştür.

Şekil 6. Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesi Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Proje Sayısına Göre Kurumlar Arasında Dağılımı

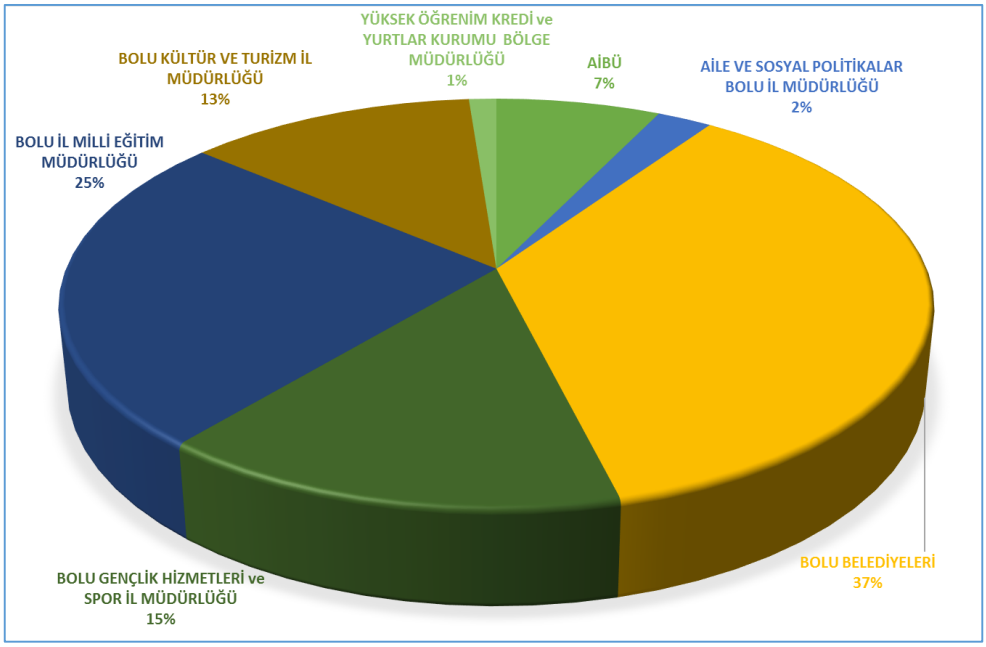

Plan döneminde eğitim alanında yapılan 280,4 milyon TL yatırım ile bu amaca yönelik olarak yürütülen projelerin toplam bedeli içerisindeki payı %69 ile birinci sırada yer almıştır. Sektörel dağılımda eğitimi %16'lık bir pay ile sporu geliştiren altyapı faaliyetleri takip etmiştir.

Beşeri zenginliklerin geliştirilmesine hizmet eden projelerin içerisinde Bolu Merkez ilçe toplam bedeline göre %85 ile en fazla payı alan ilçe olmuştur. 2010-2013 döneminde Bolu ilinde kamu eliyle başlatılan yatırımların proje bedeline göre %69, proje sayısına göre %32'lik bir pay ile 53'ü 2013 yılı itibari ile tamamlanmayan ve uygulaması devam eden projelerdir. Bu dönemde tamamlanan projeler ise bu amaca hizmet eden kamu yatırımlarının toplam bütçesi içerisinde %16'lık bir paya sahip olmuştur.

Tablo 5. Tamamlanma Durumuna Göre Rekabet Gücünün Artırılması Amacı Kapsamında Yer Alan Yatırımlar

Yatırım Aşaması	Yatırım Sayısı	Yatırım Sayısına Göre Toplam İçindeki Payı	Yatırım Bedeli	Yatırım Bedeline Göre Toplam İçindeki Payı
Proje Aşamasında	21	13%	50.103.000 TL	12%
Tamamlandı	82	50%	64.305.349 TL	16%
Devam Ediyor	53	33%	280.169.673 TL	69%
İhale Aşamasında	7	4%	10.537.539 TL	3%
Toplam	163	100%	405.115.561 TL	100%

Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesi Açısından Öne Çıkan Kamu Yatırımları

2010-2013 yılları arasında kalan dönemde Bolu ilinde Bölge Planı'nın işgücüne, ekonominin ihtiyaç duyduğu niteliklerin kazandırılması hedefi kapsamında 5 projeye 13,9 milyon TL bütçe ayrılmıştır. Bu projeler arasında Gerede Kız Meslek Lisesi'nin güçlendirilmesi, Gerede Uygulamalı Bilimler Yüksekokul İnşaatı, Bolu Merkez ilçede Ticaret Meslek Lisesi'ne, Mengen'de Gentaş Çok Programlı Lisesi'ne ve Mengen Aşçılar Anadolu Otelcilik Turizm Meslek Lisesi'ne derslik eklenmesi şeklindedir.

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın beşeri zenginliklerin geliştirilmesi amacı altında tasarlanan hedeflerden biri bilimsel araştırma, kültürel etkinlik ve eğitim olanaklarının zenginleştirilmesidir. Bu kapsamda yer alan yaklaşık 324 milyon TL bütçeli 99 proje Bolu İl Milli Eğitim Müdürlüğü, AİBÜ, Bolu Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü, Bolu Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Bolu Belediyesi ve diğer ilçe belediyeleri tarafından yürütülmektedir.

Tablo 6. Proje Bedeli 10 milyon TL'nin Üzerinde Yer Alan ve Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesine Katkı Sağlayan Kamu Yatırım Projeleri [10]

Proje Adı	Proje Sahibi	Proje Yeri	Proje Bedeli (TL)	Projenin Son Durumu
500 Öğrencilik Yurt İnşaatı	YURTKUR Bölge Müdürlüğü	Bolu Merkez	15.129.000	İnşaat halinde
Merkez Spor Salonu	Bolu Gençlik Hizmetleri Ve Spor İl Müdürlüğü	Bolu Merkez	17.742.230	İnşaat halinde
Kampüs Alt Yapı İnşaatı	AİBÜ	Bolu Merkez	55.000.000	İnşaat halinde
Merkezi Derslik Ve Birimler	AİBÜ	Bolu Merkez	74.000.000	İnşaat halinde
Açık Spor Tesisleri	AİBÜ	Bolu Merkez	18.000.000	İnşaat halinde
Kültür Parkı Yer Altı Katlı Otopark İnşaatı İşi	Bolu Belediyesi	Bolu Merkez	27.938.000	İnşaat halinde

Planın bir diğer amacı ise Kentlilik kültürünün geliştirilmesi, sosyal içermenin ve bütünleşmenin sağlanmasıdır ve Bolu ilinde plan döneminde bu hedef ile örtüşen 67,3 milyon TL bütçeli toplam 59

[10] Bolu İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 2013 Yıl Sonu Raporu

proje yürütülmüştür. Bu projeler arasında Belediyeler tarafından yürütülen sosyal tesis projeleri ön plandadır.

"Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesi" amacı kapsamında 2010-2013 yılları arasında Bolu ilinde yürütülen kamu yatırımlarından 10 milyonun üzerinde yer alan 6 proje bulunmaktadır. Bu kamu projeleri içerisinde ise Kampüs alt yapı inşaatı, merkezi derslik ve birimler (Diş Hekimliği Fakültesi ve yemekhane) ve açık spor tesisleri olmak üzere en fazla bütçeye sahip 3 proje Abant İzzet Baysal Üniversitesi tarafından yürütülmektedir ve bu projelerin uygulamasının Plan dönemi sonrasında tamamlanması öngörülmektedir.

4.2.2. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Özel Sektör ve Sivil Toplum Örgütleri Faaliyetleri

Özel Sektör Yatırımları: Beşeri zenginliklerin geliştirilmesi adına özel sektör tarafından eğitim sektöründe gerçekleştirilen yatırımlar bulunmaktadır. Bu yatırımlar arasında Bolu Özel Fatih Ortaokulu ile Özel Doğa Can Anaokulu öne çıkmaktadır.

Bolu Bağışçılar Vakfı: Vakıf tarafından çoğunluğu eğitim altyapısının geliştirilmesini ve kültürel-sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesini sağlayan projelere destek verilmiştir.

İzzet Baysal Vakfı: 2010-2013 döneminde Vakıf tarafından Bolu ilinde beşeri kaynakların gelişimine katkı sağlayan; Bolu Mebrure ve İlhan Bağışgil Anaokulu 2 yapımı, Bolu Emine Mehmet Baysal Lisesi ve Spor Salonu yapımı, İzzet Baysal Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi donanım temini, İzzet Baysal Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi yapı inşaatı, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerine yönelik burslar gibi alanlarda faaliyetler yürütülmüştür.

Bolu Anadolu Teknik Eğitim Vakfı: "Yapı Sektöründe Enerji Verimliliği Uygulamaları; Pasif Evler" ve "Geleceğin Mesleki Ara Elemanlarının Avrupa'da Uygulamalı Eğitimi" Projeleri kapsamında Vakıf tarafından işgücü niteliğini artırmayı hedefleyen çalışmalar yürütülmektedir.

Yukarıdaki Vakıflara ilave olarak, Bolu ilinde Abant Eğitim Sevenler Vakfı, BEHDER, Aktif Kadınlar Derneği, Bolu Fotoğraf Sanatı Derneği, Bolu Sağlık Turizmi Derneği, Bolu Genç İşadamları Derneği… vb. gibi beşeri kaynakların gelişimine katkı sağlayan pek çok sivil örgüt bulunmaktadır. Bolu ilinde yardımlaşma ve dayanışma amaçlı faaliyet yürüten Vakıf ve dernek ilde öğrenim gören öğrencilere burs temini vb. destekler sağlayan bu örgütler ilde beşeri kaynakların gelişimine katkı sağlamaktadırlar.

4.2.3. Amaç Kapsamında MARKA Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın beşeri zenginliklerin geliştirilmesi amacına hizmet eden çeşitli destek mekanizmaları tasarlanmış ve uygulanmıştır. Hibe destek programlarına ilaveten, MARKA uzmanları tarafından Bolu ilinde işbirliği ve koordinasyon gerektiren alan/temalara yönelik olarak da faaliyetler yürütülmüştür.

2010, 2011 ve 2012 yılları Teknik Destek Programları: Yerel aktörlerin, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilecek; ancak kurumsal kapasite eksikliği nedeniyle hazırlık ve uygulama aşamalarında sıkıntı ile karşılaşılan çalışmalarına destek sağlanması amacıyla teknik destek programları ilan edilmiştir. Bu programlara Bolu ilinden toplam 103 proje başvurusu gelmiş, 371 bin TL bütçeli 42 projeye 370 bin TL destek sağlanmıştır.

Kent Konseyleri II. Proje Yarışması: Kalkınma hedefleri doğrultusunda yerel aktörlerin katılımcı model yapısına uygun olarak bir araya getirilmesi ve bölgenin kalkınmasında üstlenecekleri rollerin etkinliğinin artırılması amacıyla 6 Haziran 2011 yılında "Beşeri Zenginliklerin Geliştirilmesi" temalı Kent Konseyleri

İşbirliği Ağının II. Proje Yarışması ilan edilmiştir. Bolu ilinde bulunan kent konseylerinin yaptığı 5 proje başvurusu başarılı bulunmuş ve hibe desteği hakkı elde etmiştir.

Eğitim & Bilgilendirme: Bölgede projecilik kültürünün yerleşmesi ve AB-uluslarlarası fonlar ve kalkınma ajansı destekleri hakkında farkındalık yaratmak amacıyla MARKA tarafından verilen proje yönetimi eğitimleri ile Bolu ilinde 2010-2013 yılları arasında toplam 989 kişiye ulaşılmıştır.

Leonardo Da Vinci Programı Kapsamında Destek Alan MARKA Projeleri: Sürdürülebilir Kalkınma için Nitelikli Planlama Uzmanı Yetiştirilmesi Projesi, Bölgesel Kalkınma için Hareketlilik Projesi, Work & Vet Projesi, Doğu Marmara'da Afet Koordinasyonu Projesi ve Kaliteye Yolculuk Projesi destek almış/almaktadır.

Uluslararası Fonlardan Yararlanılan MARKA Projeleri; "IPA - İLLERİMİZ AB'YE HAZIRLANIYOR" Programı kapsamında "AB-ı Hayat Projesi", "Türkiye'de Mesleki ve Teknik Eğitimin Kalitesinin Artırılması" Programı kapsamında "e-mesleğim var Projesi", "IPA – Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Yerel ve Ulusal STK'ların Kapasitesinin Güçlendirilmesi" Programı kapsamında "Güvenli bir hayat var Projesi" ve "IPA Human Resources Development Component" Programı kapsamında "Gate to Innovation via Comprehensive LLL (GATE-2-INNO)" Projesi destek almış/almaktadır.

Bölgesel Kalite Yapılandırması Projesi: Proje; MARKA'nın kendi bütçesiyle bölgede yer alan kamu kurum ve kuruluşlarının paydaşlarının memnuniyetine etki edecek kalite yönetim sistemini, konunun uzmanları rehberliğinde ve öğretiminde etkin uygulanması ve belgelendirilmesi amacını taşımaktadır. Bölgesel Kalite Yapılanması Projesi dahilinde Bolu ilinde; Bolu Belediye Başkanlığı, Bolu İl Özel İdaresi, Gerede Kaymakamlığı, Göynük Belediye Başkanlığı, Mudurnu Belediye Başkanlığı ile sözleşme imzalanarak proje hayata geçirilmiştir.

4.3. Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması Ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Amacına Yönelik Kalkınma Hamleleri

Bölge Planı kurgusunda bölge için belirlenen vizyona erişilmesini sağlayacak 4 temel amaçtan üçüncüsü bölgede çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesidir. Bölge Planı'nda sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak adına rekabet gücünün arttırılması ve beşeri kaynakların geliştirilmesi için belirlenen öncelikler, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi amacı ile bütünleştirilmiştir.

Bölge Planı'nda bu amaç kapsamında sürdürülebilirlik kavramı temelinde, bu kavramın geniş kapsamlı içeriğinden yola çıkılarak ve teknik altyapıya ilişkin konular da dikkate alınarak şehirleşme, çevre, enerji, afet, atık yönetimi ve altyapı konularına yönelik hedefler üretilmiştir.

Yatırım süreçlerinde ve ekonomik faaliyetlerin devamında; bölgedeki çevresel koşulların sürdürülebilir olması, enerji arzında çeşitliliğin bulunması ve enerji verimliliğini destekleyecek altyapının mevcudiyeti, afet ile ilgili olarak çalışmalarda bulunulması, tüm kentsel ve diğer altyapı hizmetlerinin belirli bir düzeyde olması dikkate alınan konulardır. Bu nedenle hem rekabet gücünün arttırılması, hem de ekonomik faaliyetlerin devamının sürekli kılınarak insan kaynakları temininde karşılaşılan sorunların giderilmesi için çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması esastır.

Nitelikli şehirleşmenin sağlanması, ilk etapta çevresel ve mekânsal sürdürülebilirlik için tasarlanmış gibi algılansa da aslında bölgeyi küresel ölçekte rekabet etme ortamına taşıyacak olan temel girdilerden biridir. Artık kentler ve bölgeler küresel boyutta birbirleri ile yarışır durumdadırlar ve bu yarışta ön sıralarda yer alan kentler ve bölgeler ekonomik ve sosyal anlamda gelişebilmektedirler. Bu nedenle bölge illerinin kentsel yaşam kalitelerini de doğrudan etkileyecek olan nitelikli şehirleşme faaliyetlerinin desteklenmesi, vizyona ulaşmada diğer stratejilerle birlikte bütünlük teşkil eden bir unsurdur.

4.3.1. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Kamu Yatırımları

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi amacı kapsamında 2010-2013 döneminde Bolu ilinde 372 proje için toplam 4,6 milyar TL kamu bütçesi ayrılmıştır. Amaca hizmet eden yatırımlar içerisinde; proje sayısına göre en fazla yatırım 95 proje ile merkez, ilçe ve belde belediyeleri tarafından yürütülürken; 4 milyar TL ile bedel açısından en fazla yatırım Karayolları 4. Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına ve teknik altyapının güçlendirilmesine hizmet eden projelerin mekansal dağılımına bakıldığında ise birden fazla ilçeyi kapsayan projeler toplam bedeline göre %81 ile en fazla payı alan projeler olmuştur.

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi amacı kapsamında Bolu ilinde yürütülen projelerin sektörel dağılımı irdelendiğinde; 4,2 milyar TL yatırım ile ulaşım sektörü ilk sırada gelmektedir.

Şekil 7. Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Proje Sayısına Göre Kurumlar Arasında Dağılımı

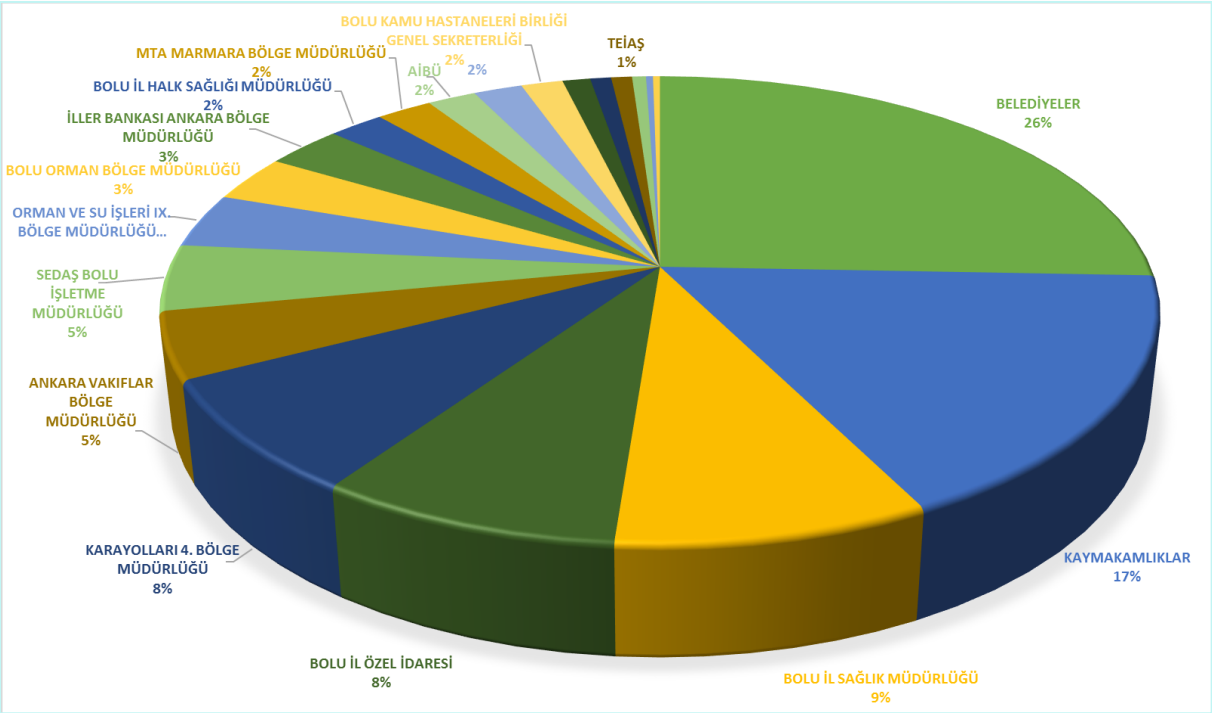

Şekil 8. Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Toplam Bedellerine Göre Sektörler Arasında Dağılımı

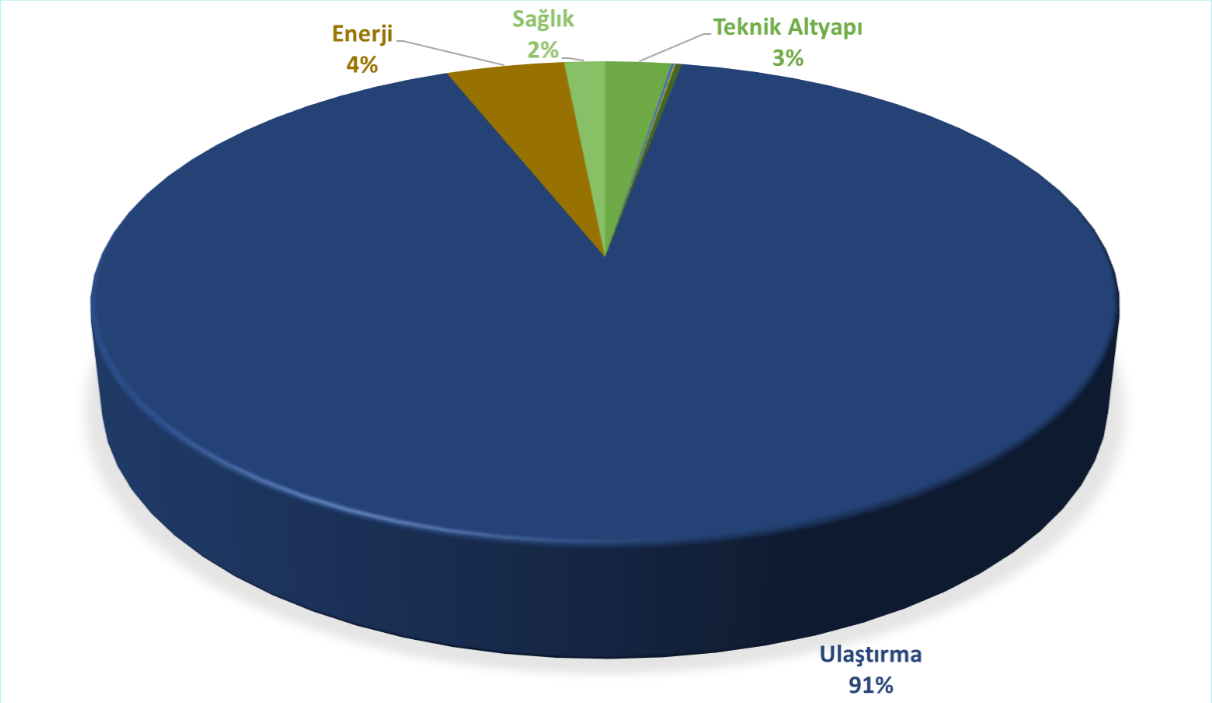

2010-2013 döneminde Bolu ilinde kamu eliyle başlatılan yatırımların proje bedeline göre %71, proje sayısına göre %52'lik bir pay ile 193'ü 3 yıllık dönem süresince tamamlanmıştır. Bu amaca hizmet eden kamu yatırımları arasında faaliyete geçilen ancak henüz tamamlanmayan toplam 119 kamu yatırımı bulunmaktadır ve bu yatırımların bu amaca hizmet eden yatırımlar içerisinde yatırım bedeli açısından aldığı pay ise %26 ile en yüksek ikinci paya sahiptir.

Tablo 7. Tamamlanma Durumuna Göre Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımları

Yatırım Aşaması	Yatırım Sayısı	Yatırım Sayısına Göre Toplam İçindeki Payı	Yatırım Bedeli	Yatırım Bedeline Göre Toplam İçindeki Payı
Proje Aşamasında	44	12%	77.203.000	2%
Tamamlandı	193	52%	3.225.131.774	71%
Devam Ediyor	119	32%	1.204.150.936	26%
İhale Aşamasında	16	4%	52.905.966	1%
Toplam	372	100%	4.559.391.676	100%

Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesi Açısından Öne Çıkan Kamu Yatırımları

2010-2013 yılları arasında kalan dönemde Bolu ilinde Bölge Planı'nın çevresel koşulların iyileştirilmesi hedefi kapsamında yer alan projelerin başında Bolu Orman Bölge Müdürlüğü tarafından tamamlanan ve yaklaşık bütçesi 6 milyon TL olan Ağaçlandırma Ve Toprak Muhafaza Projeleri gelmektedir. Bölge Planı'nın bu hedefine hizmet eden bir diğer proje ise Mudurnu Belediyesi tarafından yürütülen ve 2 milyon TL bütçeli Arasta Çarşısı Restorasyon Uygulaması Projesi'dir. Aynı hedef kapsamında; Ankara Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Bolu Kültür Ve Turizm İl Müdürlüğü, Bolu Belediyesi, Gerede Belediyesi ve Mudurnu Belediyesi tarafından yürütülen kültür varlıklarının restorasyon, restitüsyon, arkeolojik yüzey araştırma projeleri de bulunmaktadır.

Bölge Planı'nın çevresel kirliliği önleme hedefi kapsamında Bolu ilinde 4 yıllık plan uygulama döneminde Orman ve Su İşleri IX. Bölge Müdürlüğü tarafından Mudurnu, Gerede ve Seben ilçelerinde yürütülen ve toplam bedeli 6 milyon TL'ye yakın olan erozyon kontrolü projeleri yer almaktadır. Bolu ilinde 2010-2013 döneminde tamamlanan ve Mengen İlçesinde bulunan Köprübaşı Barajı ve HES inşaatı Projesi ve Bolu'da çeşitli noktalarda yürütülen jeotermal enerji ve kaynak suyu arama/araştırmaları Bölge Planı'nın yenilenebilir ve temiz enerji üretimi ile enerji verimliliğinin desteklenmesi ve enerji maliyetlerinin düşürülmesi hedefi ile örtüşmektedir.

Tablo 8. Proje Bedeli 100 milyon TL'nin Üzerinde Yer Alan ve Bolu'da Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanmasına ve Teknik Altyapının Güçlendirilmesine Katkı Sağlayan Kamu Yatırım Projeleri [11]

Proje Adı	Proje Sahibi	Proje Yeri	Proje Bedeli	Projenin Son Durumu
Köprübaşı Barajı Ve HES İnşaatı	DSİ V. Bölge Müdürlüğü	Mengen	200.160.963	Tamamlandı
Nallıhan-Göynük Ayrımı 1.Bl. Hd.	Karayolları 4. Bölge Müdürlüğü	Bolu	152.734.000	Devam Ediyor
Gerede-Çerkeş 15. Bl. Hd. Yolu	Karayolları 4. Bölge Müdürlüğü	Bolu Muhtelif	105.474.000	Devam Ediyor
Otoyollarında Üst Yapı İyileştirilmesi Ve Büyük Onarımı	Karayolları 4. Bölge Müdürlüğü	Bolu Muhtelif	480.343.000	Devam Ediyor
Kazan-Kızılcahamam-Gerede Yolu	Karayolları 4. Bölge Müdürlüğü	Bolu Muhtelif	126.624.000	Devam Ediyor
Gümüşova-Gerede (Bolu Dağı Geçiş)	Karayolları 4. Bölge Müdürlüğü	Bolu Muhtelif	2.864.561.000	Tamamlandı

[11] Bolu İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, 2011 ve 2013 Yıl Sonu Raporları

Bolu'da 2010-2013 döneminde nitelikli şehirleşmenin sağlanması hedefi kapsamında yer alan kamu yatırım projelerinin %48'ine ve proje bedeline göre ise %4'üne denk gelen toplam 4,6 milyon TL bedelli 179 projesi bulunmaktadır. Bu hedefe hizmet eden kamu yatırımları altyapı, enerji ve sağlık sektörlerinde yoğunlaşmakta ve başta belediyeler olmak üzere pek çok kurum tarafından yürütülmektedir.

4.3.2. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Özel Sektör Yatırımları

Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi amacına yönelik olarak özel sektör tarafından gerçekleştirilen yatırımlara ait verinin toplanmasının imkânsız olmasından ötürü, bölge planı bu açıdan değerlendirilememektedir.

4.3.3. Amaç Kapsamında MARKA Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi amacına hizmet eden çeşitli destek mekanizmaları tasarlanmış ve uygulanmıştır. Hibe destek programlarına ilaveten, MARKA uzmanları tarafından Bolu ilinde işbirliği ve koordinasyon gerektiren alan/temalara yönelik olarak da faaliyetler yürütülmüştür.

Kent Konseyleri III. Proje Yarışması: Doğu Marmara Bölgesi'nde faaliyet gösteren Kent Konseylerinin çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkıda bulunabilecek sürdürülebilirliği olan projelerinin en ekonomik, en işlevsel ve en yenilikçi çözüm önerileri sunanlarına destek sağlamak amacıyla 22 Ağustos 2011 tarihinde "Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması" temalı Kent Konseyleri İşbirliği Ağı'nın III. Proje Yarışması'nın ilan edilmiştir. Bolu ilinden 3 projeye ödül verilmiştir.

Sosyal Kalkınma Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı: Programın amacı; tüm sosyal taraflar açısından fırsat eşitliğini temel alan hizmetler geliştirerek TR42 Düzey 2 Bölgesi'ni daha yaşanabilir bir bölge yapmak şeklinde belirlenmiştir. Program kapsamında Bolu ilinden 8 proje başvurusu gelmiş; başarılı bulunan 2 projeye hibe desteği sağlanmıştır.

IntraRegio Projesi: Toplam bütçesi 1,62 milyon € olan ve 5 ülkeden (Türkiye, İspanya, Almanya, İtalya ve Bulgaristan) 17 kurum ve kuruluşun katılımlarıyla gerçekleştirilmekte olan IntraRegio Projesi; Araştırma Odaklı Yenilikçi Kümelerle Örgütlü ve Rekabetçi Bilgi Bölgelerinde İntermodal Taşımacılık Ağlarına Doğru) bir AB 7. Çerçeve Programı kapsamında desteklenen bir Projedir. Proje ile Doğu Marmara Bölgesi lojistik ve taşımacılık sektörlerinin analizi yapılmakta, temel gelişme alanları tespit edilmekte, uluslararası tanınırlığı arttırılmakta ve farklı lojistik ve taşımacılık türlerinin entegrasyonunu sağlayacak çok yönlü modeller geliştirilmektedir. Proje sonunda bölgede uluslararası arenada tanınan lojistik ve taşımacılık kümelenmesinin oluşumunun tamamlamış olması hedeflenmektedir.

OASIS Projesi: Toplam bütçesi 3,8 milyon € olan ve 13 ortağın yer aldığı OASIS Projesi (Açık Erişimli Hizmetler ve Etkileşimli Toplum Projesi) AB ICT-PSP Programı kapsamında destek almaya hak kazanmıştır. Proje dahilinde mevcut internet tabanlı hizmetlerin bir buluta taşınması ve yurtdışında kurulu bir sunucu üzerinden pilot uygulamasının yapılması öngörülmektedir.

4.4. Tarımsal Kalkınmanın Sağlanması Amacına Yönelik Kalkınma Hamleleri

Bölge Planı kurgusunda bölge için belirlenen vizyona erişilmesini sağlayacak 4 temel amaçtan sonuncusu bölgede tarımsal kalkınmanın sağlanmasıdır. Bölge Planı'nda Doğu Marmara Bölgesi'ndeki çok sektörlü ekonominin içinde mevcut durumdaki işlerliği ile potansiyelinin oldukça altında faaliyette bulunulan kırsal kalkınma kolunun, bu strateji altında belirlenen önceliklerle geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Kırsal kalkınmanın sağlanmasının, hem kırsal faaliyetlerin geliştirilmesi hem de kırsal faaliyetlere bağlı sanayi kollarının desteklenmesi yolları ile gerçekleşmesi öngörülmektedir. Böylece kırsal faaliyetlerin içinde yer alan tarım ve hayvancılık sektörleri ile sanayi sektörü bütünleşmesi bölgenin rekabetçilikte daha iyi bir noktaya gelmesini sağlayacaktır.

Verimli tarım arazilerinin ve uygun iklim koşullarının bulunduğu Doğu Marmara Bölgesi'nde, tarım ve hayvancılıkla ilgili mevcut durumdaki sorunların çözümüne yönelik olarak düzenlenen öncelikler, aynı zamanda bu sektörlerin ileriye dönük olarak kalıcı çözümlere kavuşturulmasına imkân tanıyacaktır. Özellikle tarım ve hayvancılıkla ilgili yürütülen faaliyetlerde teknolojik gelişmelerin daha ileri düzeye taşınması, kentleşmenin tarım alanları üzerinde oluşturduğu tehdidin önlenmesi gibi konulara yönelik öncelikler aşağıda yer almaktadır. Ayrıca tarımda verimliliği düşüren en önemli problem, tarım arazilerinin parçalı olması ve bu nedenle arazi toplulaştırılması eylemini desteklemek bir öncelik olarak yerini almıştır.

4.4.1. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Kamu Yatırımları

Bu amaç kapsamında 2010-2013 döneminde Bolu ilinde 244 proje için toplam 190,3 milyon TL kamu bütçesi ayrılmıştır. Amaca hizmet eden yatırımlar içerisinde; proje sayısına göre en fazla yatırım 116 proje ile SEDAŞ Bolu İşletme Müdürlüğü tarafından yürütülürken; 124,8 milyon TL'lik bütçe ile bedel açısından en fazla yatırım DSİ V. Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür.

Şekil 9. Tarımsal Kalkınmanın Sağlanması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Proje Bedellerine Göre Kurumlar Arasında Dağılımı

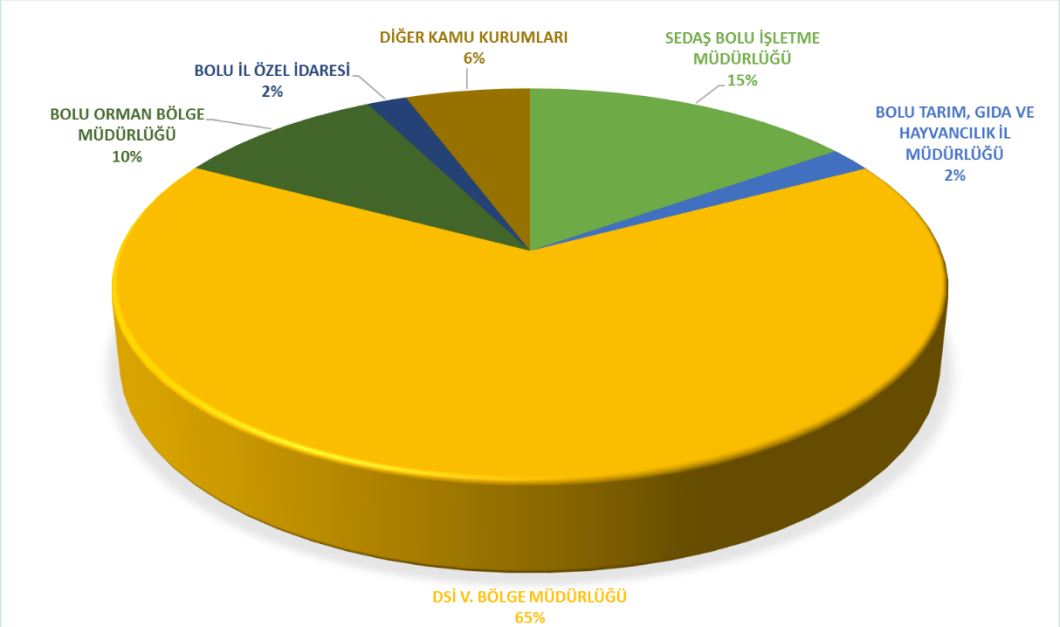

Tarımsal kalkınmanın sağlanmasına hizmet eden kamu yatırımlarının birden fazla ilçeyi/yöreyi kapsadığı ve toplam kamu yatırımlarının %57'sinin Bolu ilinde muhtelif alanları kapsadığı görülmektedir. 2010-2013 döneminde Bolu ilinde kamu eliyle başlatılan yatırımların proje bedeline göre %57'lik, proje sayısına göre %3'lük bir pay ile 7'si ihale aşamasındadır. Toplam 51 milyon TL'lik bütçe ile 143 proje ise 3 yıllık dönem süresince tamamlanmıştır.

Şekil 10. Tarımsal Kalkınmanın Sağlanması Amacı Kapsamında Yer Alan Kamu Yatırımlarının Toplam Bedellerine Göre Tamamlanma Durumları

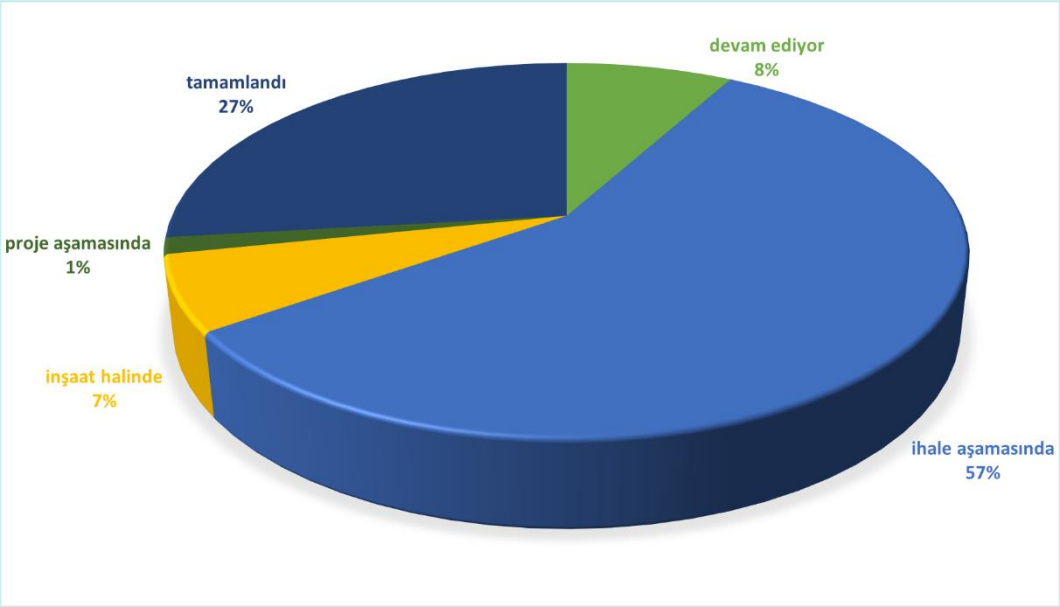

Tarımsal Kalkınma Açısından Öne Çıkan Kamu Yatırımları

2010-2013 yılları arasında kalan dönemde Bolu ilinde Bölge Planı'nın "Bölgesel ürünlerin yetiştirilmesi, örtü altı tarım, ekolojik tarım, süs bitkileri, sertifikalı fidancılık ve su ürünleri dallarında üretimin ve verimliliğin sağlanması" hedefi kapsamında toplam 32,3 milyon TL bütçeli 152 proje hazırlanmış/tamamlanmıştır. Bu hedef kapsamında gerçekleşen projeler arasında çoğunlukla Bolu Tarım, Gıda ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından yürütülen makine, tohum ve fidan alımı gibi kırsal ekonomi sürdürülebilirliğini sağlayacak yatırımlar ile SEDAŞ tarafından yürütülen altyapı çalışmaları yer almaktadır.

Bölge Planı'nın tarımsal kalkınma amacına hizmet eden ikinci hedefi "Verimli tarım alanlarının ve su kaynaklarının korunması ve farkındalık sağlanması"dır. Bu hedef kapsamında Bolu ilinde 2010-2013 döneminde 145,4 milyon TL bütçeli 36 proje hazırlanmış/tamamlanmıştır. Söz konusu kamu yatırımları arasında DSİ V. Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülen gölet ve sulama projelerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Plan kurgusunda tarımsal kalkınmaya ivme kazandıracak en önemli hedef kuşkusuz "Tarım-sanayi, tarım-turizm entegrasyonunun sağlanması ve tarımda Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi" hedefidir. Bu hedef kapsamında Bolu ilinde; aralarında Bolu Tarım, Gıda ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından yürütülen toprak analizi ve tarımsal ar-ge çalışmalarının da yer aldığı 452 bin TL bütçeli 14 proje yürütülmüştür.

Bölge Planı'nda tarımsal kalkınma amacı altında yer alan diğer bir hedef ise "Hayvancılık, kanatlı sektörü ve diğer katma değeri yüksek üretim dallarında üretim ve pazarlama altyapısının geliştirilmesi ve ürün borsalarının yaygınlaştırılması" hedefidir. Bu hedef kapsamında mezbaha ve hayvan pazarı

iyileştirme çalışmalarının da yer aldığı ve toplam 10,9 milyon TL bütçeli 29 proje kamu eliyle yürütülmüştür. Bu hedef kapsamında öne çıkan ve Bolu ilinde tarımsal kalkınmada kritik role sahip olacak olan "Yeni Gıda Teknoloji Merkezi" yatırımıdır. Abant İzzet Baysal Üniversitesi bünyesinde yürütülen ve 7,3 milyon TL bütçeye sahip olan Yeni Gıda Teknoloji Merkezi yatırımı 2012 yılı Yatırım Programı'nda yer almış ve kurulum çalışmaları tamamlanmıştır.

Bölge Planı'nın tarımsal kalkınma amacına hizmet eden son hedefi olan "Tarımda örgütlenmenin ve arazi toplulaştırmanın sağlanması" kapsamında ise; Kadastro Müdürlükleri ve Bolu Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından yürütülen 1,3 milyon toplam bütçe ile 12 proje yer almaktadır.

4.4.2. Amaç Kapsamında Gerçekleşen Özel Sektör Yatırımları

Tarımsal kalkınmanın sağlanması amacına yönelik olarak özel sektör tarafından gerçekleştirilen yatırımlara ait verinin toplanmasının imkânsız olmasından ötürü, bölge planı bu açıdan değerlendirilememektedir.

4.4.3. Amaç Kapsamında MARKA Tarafından Yürütülen Faaliyetler

Kurulduğu 2009 yılından günümüze kadar MARKA tarafından pek çok sektöre yönelik olarak proje teklif çağrısı yöntemi ile mali destek sağlanmış olsa da; tarım ve hayvancılık sektörüne yönelik doğrudan üreticiye yönelik olarak hibe sağlanmamıştır. Diğer yandan, doğrudan olmasa da dolaylı olarak doğrudan faaliyet ve teknik destek programları ile, bu sektöre yönelik faaliyetler yürüten kar amacı gütmeyen kuruluşlara yönelik destekler sağlanmıştır. Bu kapsamda Bolu ilinde 2010-2013 yılları arasında aşağıdaki projeler gerçekleştirilmiştir;

- Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü tarafından "Fosil ormanın sürdürülebilirliğinin sağlanmasında güvenlik önlemi stratejilerinin geliştirilmesi" Projesi,
- Bolu Köylerimizi Kalkındırma Ve Yaşatma Derneği tarafından "Süt Hayvancılığında Verimlilik Ve Ürün Kalitesinin Arttırılması Amacıyla Eğitimler Düzenlenmesi" Projesi,
- Bolu Veteriner Hekimler Odası tarafından "Tavuklarda biyogüvenlik uygulamaları eğitimi" Projesi,
- DSİ 53. Şube Müdürlüğü tarafından "Damla sulama ve arazi toplulaştırma projelerinin bilgisayar destekli uygulanması" Projesi,
- Bolu Bağışçılar Vakfı tarafından "Bilinçli gübre kullanımı için toprak verimlilik envanterinin çıkartılması" Projesi yürütülmüştür.

5. Sonuç ve Genel Değerlendirme

Ülkemizde kalkınma ajansları tarafından hazırlanan bölge planları bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarının en aza indirilmesi ve bölgelerde sosyo-ekonomik kalkınmanın bütüncül olarak belirlenmesi amacıyla hazırlanmaktadır. Bu amaca hizmeten, Kalkınma Bakanlığı tarafından verilen yetkiye istinaden 2010 yılında MARKA tarafından Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı hazırlanmış ve yine Kalkınma Bakanlığı tarafından onanarak yürürlüğe girmiştir. Plan döneminin tamamlanmasının ardından ise, Bölge Planı'nın geçen dönem içerisinde etkisinin ne şekilde ölçülebileceği gündeme gelmiştir.

Bölgesel planların etkinliğini belirleyen pek çok faktör olmakla beraber; plan bölgelerinin bütünselliği, planlamada katılımcılık düzeyi, mevzuat ve örgütlenmede yeterlilik, yerindenliğin sağlanması durumu, plan-program-proje döngüsündeki tamamlayıcılık ve ülke planlama sistemi içinde tamamlayıcılık rolünü gerçekleştirmesi gibi kriterler en yaygın kullanılanlardandır. Bahsedilen kriterler çerçevesinde Bölge Planı'nın bölge genelinde etkinliğinin değerlendirilmesi mümkün olsa da; Bolu özelinde etkinliğinin değerlendirilmesi mümkün değildir. Bolu İl Kalkınma Raporu'nda bölge planının etkinliğinden ziyade, plan kararları çerçevesinin gerçekleşen uygulamalar ile ne ölçüde uyum gösterdiği değerlendirilmektedir.

Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın kurgusunun üzerine oturduğu en önemli kaynak, bölgede yaratılan katma değerdir. Diğer yandan, gerçekleşmesi beklenen kamu ve özel sektör yatırımları ile MARKA mali destek araçları, Bölge Planı'nda öngörülen amaç ve hedeflere ulaşılmasını sağlayacak finansman kaynakları arasındadır. Bununla beraber, bölgesel kalkınmaya yön vermek amacıyla ve plan içeriğine-bağlayıcılığına dair netlik kazanmayan durumlar söz konusu iken hazırlanan Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı; MARKA desteklerinde ve faaliyetlerinde belirleyici olmuş ve dolaylı da olsa bölgedeki aktörlerin yatırımlarına yön vermiştir. Her ne kadar bölge planının merkezi düzeydeki ve bölgedeki kurum/kuruluşları bağlayıcı özelliği muallak olsa da; plan döneminde gerçekleşen veya yatırımı başlayan projeler ile bölge planının uygulama ile ne ölçüde örtüştüğü takip edilebilmektedir. Bu raporda ise; bahsedilen gerekçelere binaen Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planı'nın ne ölçüde uygulanabildiği değerlendirilmemektedir.

Raporun yukarıda bahsedilen çıkış noktasına dayanarak, Bolu İlinde, Doğu Marmara 2010-2013 Bölge Planının ne ölçüde yer ettiği kamu ve özel sektör yatırımları ile sivil toplum örgütleri çalışmaları ve MARKA faaliyetleri dikkate alınarak ortaya konmaktadır.

Bolu ilinde 2010-2013 döneminde gerçekleşen kamu yatırımları değerlendirildiğinde;

- Rekabet gücünün artırılması amacı kapsamında 102 proje için toplam 134,7 milyon TL kamu bütçesi ayrıldığı,
- Beşeri zenginliklerin geliştirilmesi amacı kapsamında 163 proje için toplam 405,1 milyon TL kamu bütçesi ayrıldığı,
- Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve teknik altyapının güçlendirilmesi amacı kapsamında 372 proje için toplam 4,6 milyar TL kamu bütçesi ayrıldığı,
- Tarımsal kalkınmanın sağlanması amacı: 244 proje için toplam 190,3 milyon TL kamu bütçesi ayrıldığı görülmektedir.

Kamu yatırımlarının proje bedeline göre;

- Bütçesi 10 milyon TL'nin altında olan 849 yatırım projesi bulunduğu,
- 10 milyon TL ile 50 milyon TL arasında 19 yatırım projesi bulunduğu,

- 50 milyon TL ile 100 milyon TL arasında 7 yatırım projesi bulunduğu,
- 100 milyon TL ile 500 milyon TL arasında 5 yatırım projesi bulunduğu,
- 500 milyon TL üzerinde ise 1 yatırım projesi bulunduğu görülmektedir.

Kamu yatırımlarına ilave olarak, Bolu İl Kalkınma Raporu kapsamında özel sektör yapılan yatırımlar ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütülen çalışmalar da irdelenmiştir. Ancak özel sektör yatırımlarının ve sivil toplum faaliyetlerinin tamamının derlenmesinin imkansız olması nedeniyle, raporda yalnızca temin edilebilen bilgilere yer verilmiştir. Bu açıdan, Ekonomi Bakanlığı tarafından yayınlanan Teşvik Belgeli Yatırım bilgileri temin edilmiş, Bolu Yatırım Destek Ofisi'nden temin edilen sözlü veriler kullanılmış ve Bolu İlinde öne çıkan STK'ların faaliyet raporları ile internet siteleri kaynak olarak değerlendirilmiştir.

MARKA; Doğu Marmara Bölgesi'nin sürdürülebilir kalkınması için bütüncül ve katılımcı bir yaklaşım ile yerel kaynakları harekete geçirerek planlama çalışmalarına katkıda bulunmak, politika önerileri ve yeni uygulama araçları geliştirmek, uygulamayı koordine etmek, yönlendirmek, izlemek ve değerlendirmek misyonu ile çalışmalarını sürdürmektedir. MARKA; bölgesel, sektörel ve genel kalkınmanın önündeki problemlerin yerinde belirlenmesi ve bu problemlerin çözümüne yönelik faaliyetlerin yönlendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla kurulmuş olup, bölgenin gelişiminde ulusal ve uluslararası alanda önder rolünü güçlendirmeye yönelik atılımlarla yoluna devam etmektedir. Bu çerçevede, 2010-2013 plan döneminde MARKA tarafından Bolu ilini de kapsayan ve bölge planı amaç-hedeflerine hizmet eden çeşitli destek mekanizmaları tasarlanmış ve uygulanmıştır. Hibe destek programlarına ilaveten, MARKA uzmanları tarafından Bolu ilinde işbirliği ve koordinasyon gerektiren alan/temalara yönelik olarak da faaliyetler yürütülmüştür.